



תרומות והתנדבות יחידים בישראל ממצאי מחקר 2019-2020

מאת:

גליה פיט, המכון למשפט ופילנתרופיה,
הפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן,
אוניברסיטת תל אביב

חגי כץ, מנהל עסקים,
הפקולטה לניהול ע"ש גילפורד גלייזר,
אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

המכון למשפט ופילנתרופיה
הפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן
אוניברסיטת תל אביב



תוכן העניינים

3	מבוא
5	מתודולוגיה
7	1. נטייה לתרום
12	2. סכומי תרומה
19	3. תחומי תרומה
24	4. אופני תרומה
27	5. נטייה להתנדב
33	6. ניבוי רב־משתני של תרומה והתנדבות
36	סיכום

המכון למשפט ופילנתרופיה
הפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן
אוניברסיטת תל אביב



המכון למשפט ופילנתרופיה, הפועל בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב, מקדם מחקרים לחשיפת תמונת הנתינה לארגונים חברתיים בישראל. המכון עושה כן באמצעות מעבדת מחקר לנתוני פילנתרופיה בישראל, הבוחנת, במחקרים שונים, את התרומות לארגוני החברה האזרחית ממקורות שונים: יחידים ומשקי בית בישראל, חברות בישראל, קרנות פילנתרופיות בארץ ומקורות מחו"ל.

תרומות, או במינוחן האקדמי – נתינה פילנתרופית, הן ביטוי מרכזי של התנהגות פרו־סוציאלית; כלומר, פעילות וולונטרית שמטרתה לסייע לאחר, לצד התנדבות והשתתפות בפעילות של ארגונים וולונטריים (כלומר ארגונים חברתיים או ארגוני חברה אזרחית). לנתינה הפילנתרופית יכולים להיות ביטויים רבים ומגוונים – התרומה יכולה להיות כספית או בשווה כסף, בסכומים גדולים או קטנים, ספונטנית או מתוכננת, חד פעמית או מתמשכת. כך או כך, היא **מבטאת ערכים של עזרה הדדית וסולידריות חברתית. מקובל להבחין בין תרומה בלתי פורמאלית לאדם פרטי לבין תרומה פורמאלית, לארגון חברתי. לתרומות כספיות לארגונים חברתיים יש גם תפקיד חשוב במימון השירותים שמעניקים ארגוני חברה אזרחית, והן ביטוי של העדפות וערכים של הפרט מחד, לצד רוח קהילתית ומעורבות חברתית ואזרחית מאידך.**

התנדבות משמעה נתינה של זמן או כישורים למען הזולת או למען מטרה ציבורית, מתוך רצון חופשי וללא תמורה כלכלית. כמו התרומה, גם ההתנדבות מהווה ביטוי של סולידריות חברתית ויכולה להיעשות באופן פורמאלי במסגרת ארגון חברתי, או באופן בלתי פורמאלי בין אדם לחברו; היא עשויה להיות מתוכננת או ספונטנית, מתמשכת או מזדמנת. בין כך ובין כך, **ההתנדבות עשויה להיות בעלת ערך להתנדבות ולמוטביה והיא מהווה מרכיב בחוסן הקהילתי והחברתי. כמו תרומות, כך גם ההתנדבות מהווה לעיתים משאב מרכזי וחשוב בפעילותם הסדירה של ארגוני חברה אזרחית.**

המחקר שעיקרי ממצאיו מוצגים בדו"ח זה מתמקד במעקב אחר דפוסי התרומה וההתנדבות של יחידים בישראל בתקופה שבין דצמבר 2018 לבין ספטמבר 2020. הוא עוקב אחר מגמות ועונתיות בדפוסי התרומה וההתנדבות של הציבור הישראלי, ובוחן את השפעתם של אירועים שונים כגון חגים, בחירות והתפרצות מגפת הקורונה – על דפוסי אלו.

ממצאי המחקר עשויים לתרום לקביעת מדיניות חברתית וכלכלית, ולתכנון ניהול גיוס המשאבים של ארגוני החברה האזרחית הנעזרים בתרומות הציבור למימון פעילותם למען החברה והקהילה בישראל.

כשיצאנו לדרך לא שיערנו שבישראל ישרור משבר פוליטי עמוק שיוביל לכך שבתקופת המחקר המתוכננת (2019) יערכו שתי מערכות בחירות לכנסת ישראל. יתרה מזו, למעשה הארכנו את תקופת המחקר המקורית מעבר למתוכנן על מנת "ללכוד" גם מערכת בחירות שלישית שנערכה ברבעון הראשון של שנת 2020. הארכת משך המחקר לתוך ראשית שנת 2020 הובילה להחלטה להאריכו בפרק זמן נוסף וזאת עקב פרוץ מגפת הקורונה בעולם ובארץ. מענקי מחקר ייעודיים מהמכון למשפט ופילנתרופיה, מנשיא אוניברסיטת בן גוריון בנגב וממשרד המדע אפשרו להוסיף ולאסוף נתונים בתקופת הימשכותה של מגפת הקורונה בישראל ועד לחודש ספטמבר 2020.

למשברים שונים ישנה השפעה דרמטית על התנהגות פרו־סוציאלית. משברים הומניטריים מעוררים התגייסות ציבורית נרחבת ומיידיית, שיש לה גם אפקט מתמשך בהגברת שיעורי התרומה של הציבור וביצירת מאגר של מתנדבים מסורים ומתמידים. כך היה למשל במקרים של הצונאמי במזרח אסיה והשיטפונות בלואיזיאנה אשר הגבירו מאוד את היקף התרומות. לאסון הומניטרי יש לרוב גם מעין אפקט מתמשך – הגידול בהיקפי ההתנדבות נמשך זמן מה לאחר האירוע, ואינו מוגבל לארגונים שעוסקים בהיענות למצב החירום בלבד. כך, ארגונים מסוגים וממקומות שונים, כולל כאלו שאין להם קשר ישיר לאירועים, נהנים מגידול בהיקפי התרומות.¹ ההתעוררות הפילנתרופית אינה מוגבלת לאסונות טבע, והיא מתרחשת גם באסונות מעשי ידי אדם. בישראל, למשל, חלה

1. Penner, L., Brannick, M. T., Webb, S., & Connell, P. (2005). Effects on Volunteering of the September 11, 2001, Attacks: An Archival Analysis 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 35(7), 1333–1360.

במהלך מלחמת לבנון השנייה תנופה דרמטית בהיקפי התרומה וההתנדבות.² אין זה רק נוהג מודרני. יש עדויות לכך שכבר בעקבות השריפה הגדולה בלונדון הייתה היענות ציבורית גדולה לגיוס תרומות לטובת נפגעי השריפה.³ גם בעת משבר מגפת הקורונה נצפו השפעות משמעותיות על התנהגות פרו־סוציאלית של יחידים ומשקי בית. מחקרים ראשוניים ממדינות שונות בעולם מעלים ממצאים מגוונים, וביניהם ירידה בפילנתרופיה של משקי בית, בעיקר מן המעמד הבינוני ומטה; התגייסות ערה של מתנדבים לסיוע למבוזזים; ירידה בתרומות לנושאים שאינם קשורים להתמודדות עם המגפה והשלכותיה; גידול בתרומות והתנדבות מקוונת; ואף היעלמות כמעט מוחלטת של נוהגים פילנתרופיים שונים, כגון תרומה בבתי תפילה. משבר מגפת הקורונה נבדל ממקרי אסון מוכרים אחרים בהיבטים שונים: הוא משבר גלובלי "מתגלגל" ונמשך; הוא השפיע על כל אחד ואחת מהתורמים הפוטנציאליים, שהיו למעשה בעצמם גם נפגעים מהמשבר; הוא לווה בצעדים שהקשו על שימוש ברבות מהטכניקות המוקבלות לגיוס תרומות; הוא מנע ממתנדבים פוטנציאליים לצאת מביתם; הוא גרם לצמצום פעילותם של ארגוני חברה אזרחית רבים, ועוד. אי לכך, בזמן אמת לא ניתן היה לנבא מראש את השפעתו (או השפעתו הנמשכת) על ההתנהגות הפרו־סוציאלית של הציבור. מחקר זה והממצאים שלהלן מאפשרים בדיקה של חלק מהשאלות שמתעוררות באשר להשפעת משבר מגפת הקורונה על ההתנהגות הפרו־סוציאלית של הציבור בישראל, תוך ניתוח משתנים מנבאים סוציו־דמוגרפיים שונים.

2. כץ, ח. ואחרים, (2007). המגזר השלישי במלחמת לבנון השנייה: יתרונות, מגבלות ויחסיו עם הממשלה. חברה אזרחית ומגזר שלישי בישראל, א' 1, 39-67.

3. Field, J. F. (2011). Charitable giving and its distribution to Londoners after the Great Fire, 1666-1676. *Urban History*, 3-23.

במסגרת המחקר נאספו נתונים בסדרה עיתית בתכיפות שבועית (פעם בשבוע) במשך 88 שבועות. שש שאלות אודות דפוסי התרומה וההתנדבות של המשיבים נכללו בסקר, כאשר בכל שבוע נשאלו 4 מתוך באופן מתחלף. המשיבים לסקר נשאלו אודות דפוסי התרומה וההתנדבות שלהם בשבוע שקדם ליום הסקר. הצגת שאלות אודות תרומה או התנדבות מהשבוע האחרון מהווה מתודולוגיה יוצאת דופן, בהקשר של התנהגות פרו-סוציאלית. היתרון המשמעותי הגלום בה הוא שיכולת ההיזכרות של הפרט המשיב על מעשיו בהקשר זה בשבוע האחרון טובה, מהימנה ומדויקת יותר, מאשר כאשר אדם נשאל על כך ביחס לחודש שחלף, לרבעון שחלף, או לשנה שחלפה.

קיימנו אם כן סדרה שבועית של סקרים באמצעות הפאנל האינטרנטי של חברת iPanel⁴ בין דצמבר 2018 לספטמבר 2020. הסדרה מורכבת מסקרים שבועיים, במדגמים מייצגים של האוכלוסייה הבוגרת בישראל, שכוללים כ-500 משיבים מהציבור היהודי וכ-60 משיבים מהציבור הערבי עד גיל 40.5⁵ הדגימה מדי שבוע, בדרך כלל בימי רביעי, היא אקראית ולפי שכבות על בסיס הפרמטרים הבאים: מין, גיל, אזור, דתיות. הדגימה מסננת חברי פאנל שהשתתפו ב-3 סקרים ומעלה בחודש שלפני המדגם, או את חברי הפאנל שהשתתפו בסקר בשבוע הקודם. הפאנל האינטרנטי של חברת iPanel כולל למעלה מ-100,000 משתתפים, ופועל לפי הכללים המחמירים של איגוד מכוני המחקר הבינלאומי (ESOMAR). המשתתפים בפאנל האינטרנטי מתוגמלים על-ידי צבירת נקודות (בהתאם לאורך הסקר) המקנות סכומי כסף קטנים בתווי קנייה.

ב-22 חודשי איסוף הנתונים מולאו קרוב ל-50 אלף שאלונים בידי 26,737 משיבים שונים, מהם כ-10% חזרו על הסקר יותר מ-3 פעמים במהלך התקופה. בנייתו שערכנו לבדיקת העקביות בהתנהגותם של משיבים חוזרים, מצאנו כי משיבים חוזרים מתנהגים לרוב באופן עקבי למדי, הדומה לכלל המשיבים, והשינויים בהתנהגותם בשנת משבר מגפת הקורונה דמו לדפוסים הממוצעים שנמצאו בהתבסס על תשובותיהם של מי שהשיבו רק פעם אחת על הסקר.

הדו"ח המסכם שלהלן מאיר את עיקרי הממצאים שעלו מן המחקר: ממצאים כוללים בדבר דפוסי תרומה והתנדבות של הציבור הישראלי תוך הצבעה על השינויים שנצפו בין שנת 2019, לבין שנת 2020 שבראשיתה פרצה מגפת הקורונה.⁶

הדו"ח מציג את הממצאים המרכזיים ביחס לדפוסי תרומה והתנדבות על דרך של השוואה בין נתוני שנת 2019,⁷ **המייצגת שנה "רגילה" למדי (למעט העובדה שנכללו בה שתי מערכות בחירות), לבין נתוני שנת 2020, שנאספו על רקע משבר מגפת הקורונה.**⁸ הממצאים מתייחסים למשתנים שונים של דפוסי התרומה וההתנדבות: הנטייה לתרום (כלומר שיעור התורמים השבועי בקרב הציבור בישראל), סכומי תרומה שבועיים, תחומי התרומה, אופני התרומה וכן ממצאים בדבר הנטייה להתנדבות. ביחס לכל אחד מן המשתנים הללו נאיר הבדלים בציבור הישראלי על סמך מאפיינים סוציו-דמוגרפיים שונים כגון לאום, רמת דתיות, רמת השכלה, רמת הכנסה, מגדר וגיל (שלב במעגל החיים).

4. אנו מודים לחברת iPanel על שיתוף הפעולה והגמישות שגילו, שאפשרו לקיים את איסוף הנתונים לאורך תקופת המחקר ובפרט עם פרוץ מגפת הקורונה והמשבר הכרוך בכך.
5. חשוב להבהיר כי הדגימה בחברה הערבית לוקה בחסר ומוגבלת בשל חוסר הפיתוח של פאנלים אינטרנטיים ומדגמי האומניבוס בקרב הציבור הערבי במכוני הסקרים נכון לעתה. יתרה מזו, נוכח גודל המדגם כולו, מספר הנדגמים בחברה הערבית קטן יחסית.
6. בעתיד הקרוב נפרסם גם דו"ח המסכם ממצאים אודות דפוסי תרומה והתנדבות בעתות חגים ובתקופות בחירות.
7. נתוני שנת 2019 נאספו בפועל החל מחודש דצמבר 2018 ועד חודש דצמבר 2019 כולל.
8. נתוני שנת 2020 נאספו בין פברואר 2020 לספטמבר 2020 כולל.

הנתונים המוצגים בהמשך, מתייחסים בדרך כלל לממוצע של כלל המשיבים ביחס למשתנה הרלבנטי ולחתך הסוציו־דמוגרפי הרלבנטי. כמו כן, הדו"ח מנוסח בדרך כלל בלשון זכר ורבים, אך נוסח זה כולל בחובו גם ממצאים אודות דפוסי התרומה וההתנדבות של נשים. דמיון או הבדל בהתנהגות פרו־סוציאלית בין נשים וגברים מוצגים בנפרד.

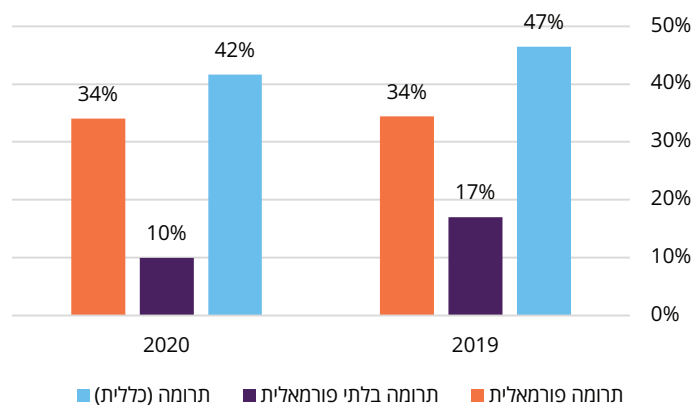
1. נטייה לתרום

תזכורת: נתוני 2019 מתייחסים לשנה רגילה ונתוני 2020 לתקופת משבר מגפת הקורונה.

ככלל, מנתוני שנת 2019 עולה כי למרות תנודות בין שבוע לשבוע, הנטייה של הציבור הישראלי בכללותו לתרום היא קבועה ויציבה יחסית לאורך השנה. מתרשים 1.1. עולה כי, שיעור התורמים עמד על 47%, מתוכם חלק תרמו באופן פורמאלי לארגונים (34%) וחלק תרמו תרומה בלתי פורמאלית (17%). שיעור המדווחים כי תרמו באותו שבוע גם פורמאלית וגם בלתי פורמאלית היה 5%. התנודתיות בשיעורי התרומה בין השבועות השונים (הנמדדת על ידי סטיית תקן) נמוכה יחסית, ועמדה על 5% לתרומה פורמאלית ו-2% לתרומה בלתי פורמאלית.

בשנת 2020, על רקע משבר מגפת הקורונה שיעור התורמים היה נמוך יותר ועמד על 42%, כאשר **שיעור התורמים באופן פורמאלי לארגונים לא השתנה והמשיך לעמוד על 34% ושיעור התורמים באופן בלתי פורמאלי פחת ועמד על 10%**. שיעור המדווחים כי תרמו באותו השבוע גם פורמאלית וגם בלתי פורמאלית היה 2%. התנודתיות בשיעורי התרומה בין השבועות השונים נותרה נמוכה יחסית ועמדה על 4% לתרומה פורמאלית ולתרומה בלתי פורמאלית כאחד.

תרשים 1.1: שיעור תורמים שבועי, 2019, 2020



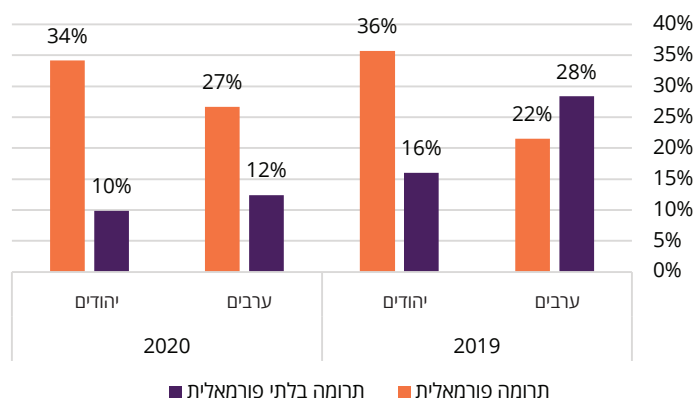
אכן, קיימים הבדלים, בהתאם למאפיינים סוציו-דמוגרפיים, בין הנטייה לתרום תרומה פורמאלית לארגוני חברה אזרחית לבין הנטייה לתרום תרומה בלתי פורמאלית (לאנשים שאינם קרובי משפחה או חברים, למשל לאדם ברחוב).

לאום

מתרשים 1.2 עולה כי בקרב יהודים שיעור התורמים תרומה פורמאלית לארגוני חברה אזרחית גבוה משיעור התורמים תרומה בלתי פורמאלית (36% לעומת 16% בשנת 2019). ניתן לראות כי נטייה זו נשמרת בשנת 2020, גם לאחר פרוץ משבר מגפת הקורונה.

אולם הדפוס בקרב ערבים שונה ומורכב יותר, וניכר כי להתפרצות מגפת הקורונה והמגבלות שחלו בעקבותיה הייתה השפעה חריפה יותר על הציבור הערבי. מן התרשים אפשר לראות כי בשנת 2019 הנטייה בקרב ערבים לתרום באופן בלתי פורמאלי הייתה גדולה יותר מן הנטייה לתרום באופן פורמאלי (28% לעומת 22%); ואילו, בשנת 2020 לאחר פרוץ משבר מגפת הקורונה ניתן להבחין בהיפוך הנטייה הזו, כך שהנטייה לתרום באופן בלתי פורמאלי הצטמצמה בכ-60% (מ-28% ל-12%) ואילו הנטייה לתרום פורמאלית לארגונים גדלה במעט (מ-22% ל-27%) אך גברה למעשה על הנטייה לתרום באופן בלתי פורמאלי. הנטייה לתרום באופן בלתי פורמאלי פחתה באופן ניכר גם בקרב יהודים עם פרוץ משבר מגפת הקורונה ואפשר להניח שהגבלות הריחוק החברתי, והסגרים שהוטלו, הרחיקו מן העין את הצורך והפחיתו את ההזדמנויות לתרום באופן בלתי פורמאלי.

תרשים 1.2: שיעור תורמים שבועי, יהודים, ערבים, 2019, 2020

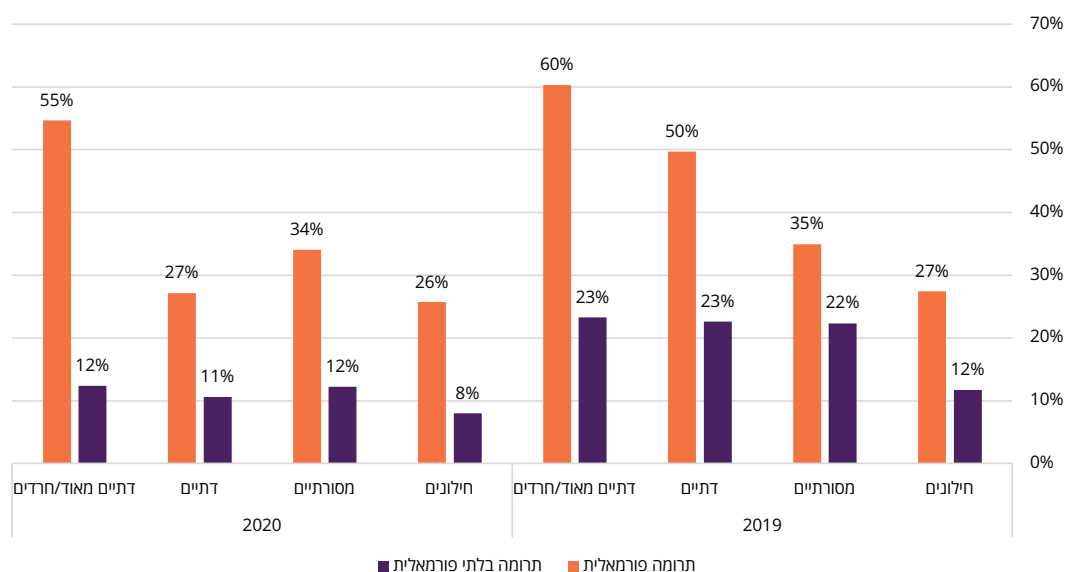


דתיות

דפוסי תרומה נבדלים ניתן לראות גם בין רמות דתיות שונות כעולה מתרשים 1.3. **ככלל, ככל שרמת הדתיות עולה, גדלה גם הנטייה לתרום, הן באופן פורמאלי לארגונים והן באופן בלתי פורמאלי.** ההבדל בנטייה לתרום באופן בלתי פורמאלי ניכר בעיקר בין החילונים לבין יתר הקבוצות. כך בשנת 2019, תרמו 12% מן החילונים באופן בלתי פורמאלי בעוד שבקבוצות האחרות (מסורתיים, דתיים ודתיים מאוד/חרדים) הנטייה לתרום באופן בלתי פורמאלי הייתה גבוהה יותר ועמדה על 22%-23%. ההבדלים בנטייה לתרום באופן פורמאלי לארגונים מדורגים יותר: בשנת 2019 תרמו 27% מן החילונים, 35% מן המסורתיים, 50% מן הדתיים ו-60% מן הדתיים מאוד/חרדיים.

בשנת 2020, עת משבר מגפת הקורונה, פחת שיעור התורמים בכל רמות הדתיות, הן בתרומה הבלתי פורמאלית והן בתרומה הפורמאלית. בולטת מאוד מגמה זו בקרב קבוצת הדתיים עם ירידה של כ-50% בשני סוגי התרומה: בתרומה הפורמאלית מ-50% בשנת 2019 ל-27% בשנת 2020 ומ-23% ל-11% בתרומה הבלתי פורמאלית. מגמה דומה בתרומות הבלתי פורמאליות ניכרת גם בקרב הדתיים מאוד/חרדים וגם בקרב המסורתיים. ואילו בקרב החילונים שיעור התרומה הבלתי פורמאלית קטן בכ-25%, לעומת כ-50% ביתר רמות הדתיות. מגמת הירידה בשיעור התורמים באופן פורמאלי בקרב חילוניים, מסורתיים ודתיים מאוד/חרדים מתונה יותר.

תרשים 1.3: שיעור תורמים שבועי, לפי רמת דתיות, 2019, 2020

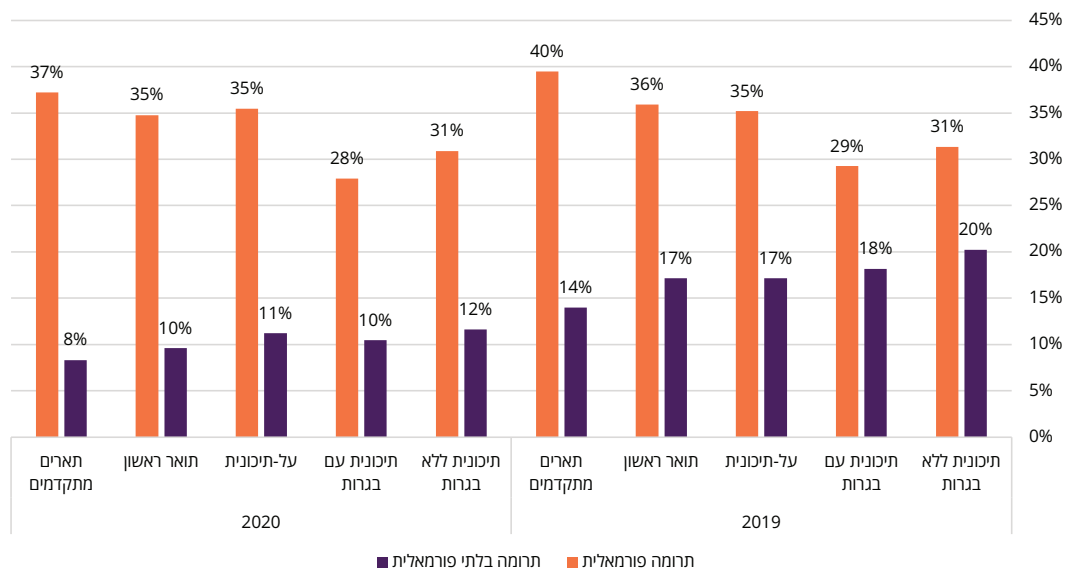


השכלה

מתרשים 1.4 ניתן לראות כי הנטייה לתרום באופן בלתי פורמאלי קטנה ככל שעולה רמת ההשכלה. כך למשל בשנת 2019 תרמו 20% ו-18% מבעלי השכלה תיכונית (ללא בגרות ועם בגרות, בהתאמה) תרומות בלתי פורמאליות, לעומת 14% מבעלי השכלה גבוהה עם תארים מתקדמים. מנגד, ככלל, הנטייה לתרום תרומות פורמאליות גדלה עם רמת ההשכלה. בשנת 2019, תרמו 40% מבעלי ההשכלה הגבוהה עם תארים מתקדמים תרומה פורמאלית, לעומת כ-30% מבעלי ההשכלה התיכונית (עם בגרות וללא בגרות).

בהשוואה בין שנת 2019 לשנת 2020, לא ניכרים הבדלים משמעותיים בשיעורי התרומה הפורמאלית אך ניכרת הירידה בשיעורי התרומה הבלתי פורמאלית בקרב כלל קבוצות רמות ההשכלה.

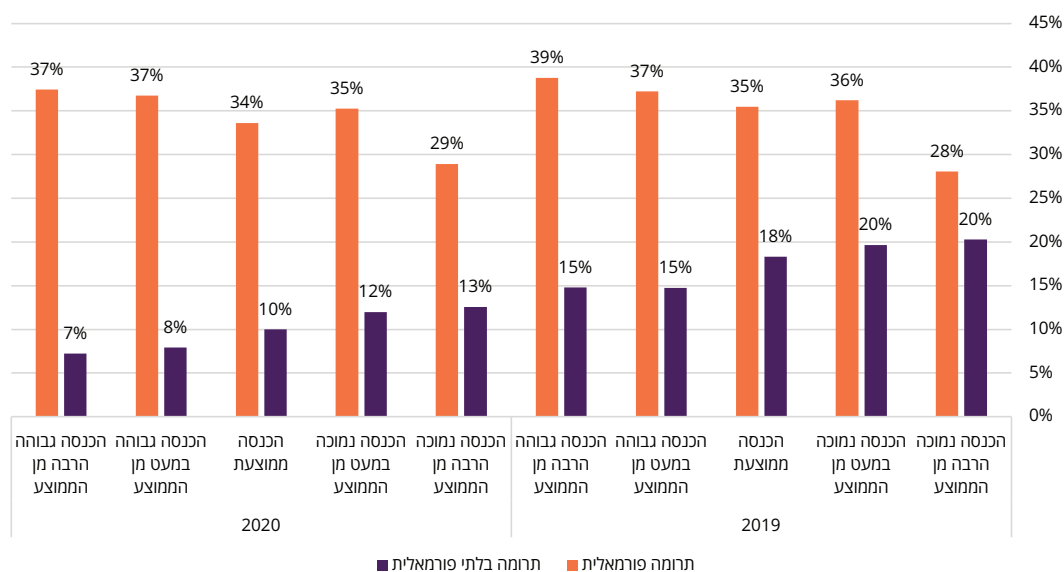
תרשים 1.4: שיעור תורמים שבועי, לפי רמת השכלה, 2019, 2020



הכנסה

הבדלים בדפוסי תרומה ניתן לזהות גם בקרב תורמים מרמות הכנסה שונות, כעולה מתרשים 1.5. בשנת 2019 20% מבין המשתכרים מתחת לממוצע והרבה מתחת לממוצע תרמו תרומה בלתי פורמאלית בעוד שמבין המשתכרים מעל הממוצע והרבה מעל הממוצע רק 15% תרמו באופן בלתי פורמאלי. ביחס לתרומה פורמאלית לארגונים, ההבדלים גדולים יותר. מבין אלו המשתכרים הרבה מתחת לממוצע 28% תרמו באופן פורמאלי ואילו ביתר קבוצות השכר הנטייה לתרום באופן פורמאלי עמדה על 35%-39%. בתרשים ניתן גם לראות, שאף שהייתה ירידה בנטייה לתרום באופן בלתי פורמאלי בכל רמות ההכנסה בין שנת 2019 לבין שנת 2020 על רקע משבר מגפת הקורונה, הנטייה לתרום לארגונים באופן פורמאלי נותרה יציבה פחות או יותר בכל רמות ההכנסה: עלתה במעט בקרב המשתכרים הרבה מתחת לממוצע וירדה במעט או נותרה יציבה ביתר רמות ההכנסה.

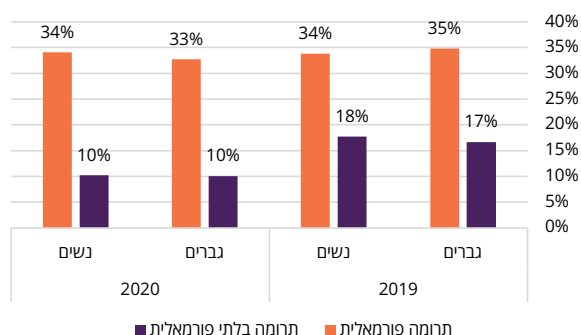
תרשים 1.5: שיעור תורמים שבועי, לפי רמת הכנסה, 2019, 2020



מגדר

נתון מעניין נוסף בקשר לנטייה לתרום עולה מתרשים 1.6. ניתן לראות כי **שיעור התורמים בקרב נשים וגברים דומה** למדי, הן בנטייה הכללית לתרום והן בנטייה לתרום על רקע משבר מגפת הקורונה. כך, בשנת 2019 מבין הגברים 17% תרמו באופן בלתי פורמאלי ו-35% באופן פורמאלי לארגונים, ומבין הנשים 18% תרמו באופן בלתי פורמאלי ו-34% תרמו באופן פורמאלי לארגונים. הירידה בשנת 2020, ל-10% תורמים ותורמות באופן בלתי פורמאלי דומה.

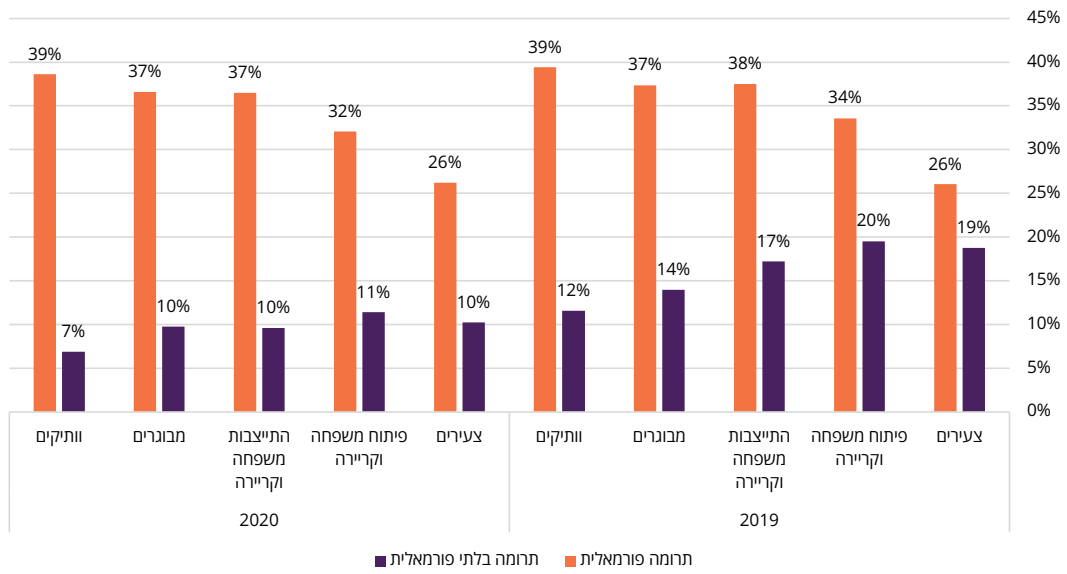
תרשים 1.6: שיעור תורמים שבועי, לפי מגדר, 2019, 2020



גיל ושלב במעגל החיים

לבסוף, מעניין להצביע על הבדל עיקרי אחד בנטייה לתרום בהתאם לגיל ושלב במעגל החיים (הקשור בדרך כלל עם הגיל). בתרשים 1.7 בתרומה הפורמאלית בולט בעיקר שיעור התורמים הנמוך בקרב צעירים (גילאי 18-24) (26%) יחסית לקבוצות הגיל האחרות (34%-39%) ובתרומה הבלתי פורמאלית בולט שיעור התרומה הנמוך של המבוגרים בגילאים 51-64 והוותיקים (65 ומעלה) (12%-14%) יחסית לקבוצות הגיל הצעירות יותר. בין שנת 2019 ושנת 2020 חלה ירידה כללית בשיעורי התרומה הבלתי פורמאלית, בעוד שיעורי התרומה הפורמאלית נותרו כמעט ללא שינוי בכל קבוצות הגיל.

תרשים 1.7: שיעור תורמים שבועי, לפי גיל, 2019, 2020



2. סכומי תרומה

תזכורת: נתוני 2019 מתייחסים לשנה רגילה ונתוני 2020 לתקופת משבר מגפת הקורונה.

התרומה השבועית הממוצעת בשנת 2019 עמדה על 228 ₪ ובשנת 2020 לא השתנתה באופן משמעותי ועמדה על 227 ₪. בחינת הממצאים מעלה שהממוצעים השבועיים הם קבועים ויציבים יחסית (סטיית תקן קטנה מ־50 ₪; טבלה 2.1).

חשוב להבהיר: בכל שבוע שאלנו מהו סכום התרומה בכסף שהמשיבים תרמו לארגון (אחד או יותר) באופן פורמאלי במהלך השבוע שחלף. לכן, הנתונים המפורטים להלן, מתייחסים לסכום תרומה פורמאלי שבועי ממוצע; אין להסיק מהם אודות תרומה שנתית ממוצעת או אודות סכומי תרומות שניתנו באופן בלתי־פורמאלי. ולהדגיש: כל הסכומים המפורטים להלן מבטאים ממוצע תרומה שבועית.

טבלה 2.1: סכומי תרומה ממוצעים 2019, 2020

כולל	2020	2019	
סכום תרומה שבועי מדווח - תרומות עד 10,000 ₪			
ממוצע	226.55 ₪	227.87 ₪	227.40 ₪
סטיית תקן	50.83 ₪	47.27 ₪	48.28 ₪
סכום תרומה שבועי - כלל התרומות המדווחות			
ממוצע	319.33 ₪	303.30 ₪	309.01 ₪
סטיית תקן	189.65 ₪	158.18 ₪	169.14 ₪

לאום

ממצא בולט שעולה מתרשים 2.2 הוא שסכום התרומה הממוצע בקרב ערבים גבוה מזה המדווח בקרב יהודים (456 ₪ לעומת 213 ₪ בשנת 2019). המגמה הזו נשמרת גם בשנת 2020 על רקע משבר מגפת הקורונה אולם, ניכרת ירידה של כ־30% בסכום התרומה המדווח בקרב ערבים ל־331 ₪ לעומת עליה (זניחה) בסכום התרומה המדווח בקרב יהודים בשנת 2020 (222 ₪).

דתיות

ממצא בולט נוסף הוא שסכום התרומה גבוה ככל שרמת הדתיות עולה: כך סכום התרומה המדווח בשנת 2019 על ידי חילונים עמד על 149 ₪, מסורתיים 240 ₪, דתיים 280 ₪ ודתיים מאוד/חרדים 373 ₪. בולטת גם העלייה בסכום התרומה בשנת 2020 הן בקרב החילונים (ל־173 ₪) ובמיוחד בקרב הדתיים, עליה של כ־50% בסכום התרומה ל־425 ₪ (תרשים 2.2).

9. 30 מבין כ־50,000 המשיבים (0.06%) דיווחו של תרומה שבועית בסכום העולה על 10,000 ₪. סכומים גדולים אלה מטים את הממוצעים כלפי מעלה באופן שעשוי להטעות ולכן החסרנו אותם מן הניתוח והנתונים המוצגים. תרומה ממוצעת לשנת 2019 בחישוב כולל עמדה על 303 ₪ ולשנת 2020 על 320 ₪.

השכלה

בהשוואה בין בעלי רמות השכלה שונות, ניתן לראות מן התרשים כי בעלי השכלה תיכונית ללא בגרות תרמו בשנת 2019 יותר מכל קבוצה אחרת – 269 ₪. בקרב כל קבוצות בעלי ההשכלה ניכרת עליה קלה בסכומי התרומה בשנת 2020, למעט בעלי השכלה גבוהה עם תואר ראשון, המדווחים על ירידה בתרומה מ-257 ₪ בשנת 2019, ל-226 ₪ בשנת 2020 (תרשים 2.2).

הכנסה

בקרב בעלי רמות הכנסה שונות ניתן לראות כי בעלי ההכנסה הגבוהה מאוד מן הממוצע תרמו בשנת 2019 את הסכום הגבוה ביותר (297 ₪). תורמים מקבוצות ההכנסה הממוצעת, הגבוהה מעט מן הממוצע והגבוהה מאוד מן הממוצע דיווחו על סכומי תרומה גבוהים יותר בשנת 2020 בהשוואה לשנת 2019.

מגדר

גברים תרמו בממוצע 254 ₪, סכום הגבוה בכ-30% מסכום התרומה הממוצע של נשים (197 ₪). סכומי התרומה של גברים ונשים גדלו במעט בהשוואה בין שנת 2019 לשנת 2020.

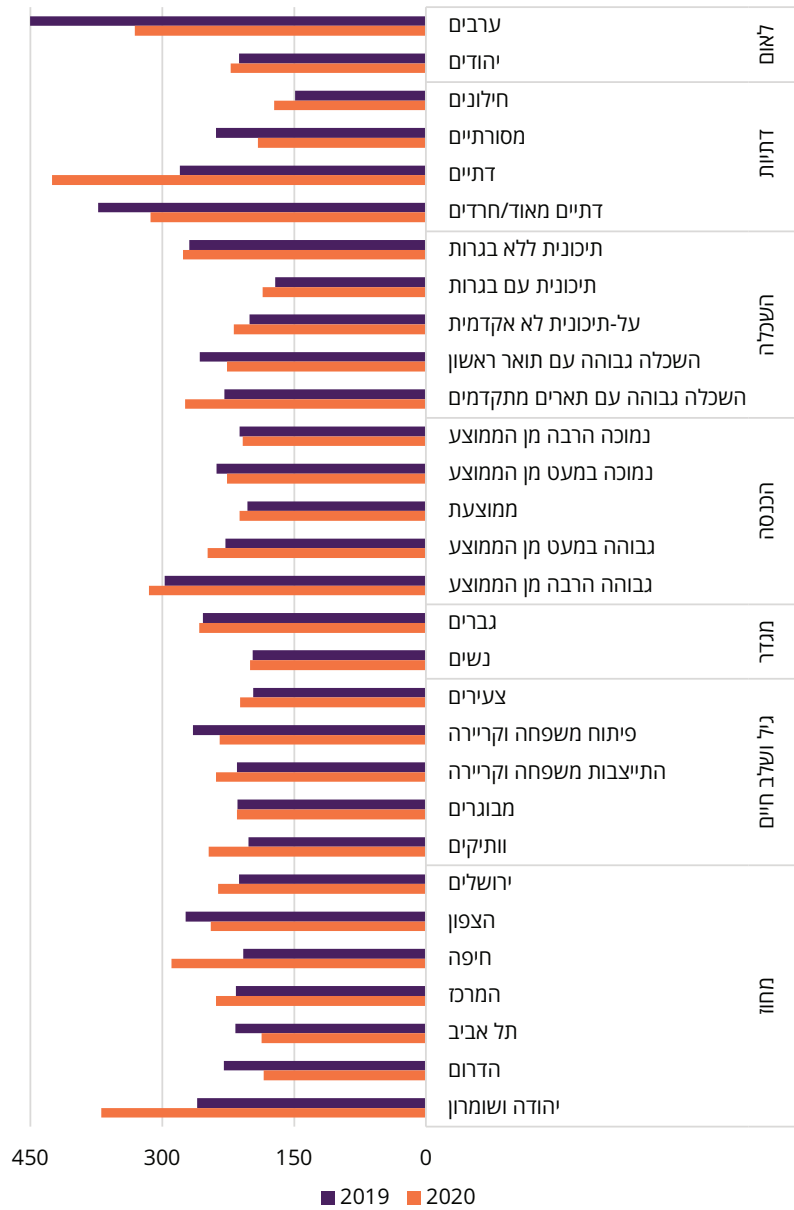
גיל ושלב במעגל החיים

מבין קבוצות הגיל השונות בולט סכום התרומה הגבוה בקרב בני 25–35 (265 ₪ בשנת 2019). כמו כן ניתן להבחין כי סכום התרומה של הוותיקים בשנת 2020 (247 ₪) גדל ביחס לשנת 2019 והיה גבוה מסכומי התרומה של יתר קבוצות הגיל בשנה זו.

מחוז

לבסוף, מעניין לבחון את ההבדלים בסכומי התרומה לפי מחוז. בצפון וביהודה ושומרון סכומי התרומה גבוהים יותר מאשר בירת המחוזות (בשנת 2019, 273 ₪ ו-260 ₪ בהתאמה). בתל-אביב ובמחוז הדרום ניכרת ירידה בסכום התרומה בשנת 2020 ואילו במחוז חיפה ניכרת עליה משמעותית בסכום התרומה בשנת 2020 (289 ₪ בהשוואה ל-208 ₪ בשנת 2019) וכך גם במחוז יהודה ושומרון (370 ₪ בהשוואה ל-260 ₪ בשנת 2019).

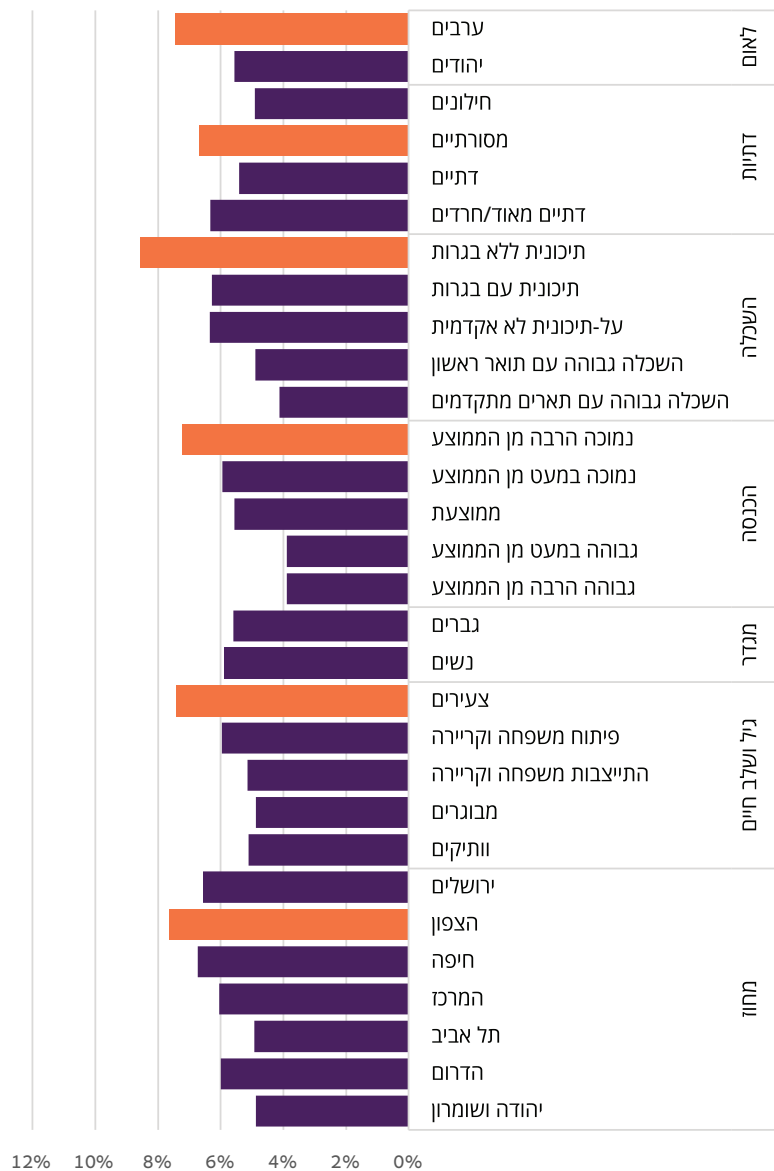
תרשים 2.2: סכום תרומה שבועי, לפי מאפיינים סוציודמוגרפיים (תרומות עד 10,000 ש"ח)



הפסקה או הפחתת התרומה בעקבות מגפת הקורונה

משפרצה מגפת הקורונה אפשרנו למשיבים להצהיר כי הפסיקו או הפחיתו את התרומות בשבוע החולף בגלל מגפת הקורונה. שיעור המשיבים הכולל שהשיב כך עמד על 6% בקירוב. עיון בתרשים 2.3 מלמד על הנטייה להפסיק או להפחית את התרומה בהתאם למשתנים סוציודמוגרפיים שונים. כך למשל, יותר ערבים מיהודים דיווחו על הפסקה או הפחתת התרומה (7.4% לעומת 5.6%) ומבין רמות הדתיות השונות שיעור המדווחים על הפסקה או הפחתה בתרומות בגלל מגפת הקורונה היה הגבוה ביותר בקרב המסורתיים (6.7%). שיעור המדווחים על הפסקה או הפחתת התרומה בגלל המגפה קטן עם העלייה ברמת ההשכלה (בעלי השכלה תיכונית ללא בגרות 7.2% לעומת בעלי השכלה גבוהה עם תארים מתקדמים 4.1%); ועלה עם הירידה ברמת ההכנסה (כך 7.2% מקרב בעלי הכנסה הנמוכה בהרבה מן הממוצע לעומת 3.9% מקרב בעלי ההכנסה הגבוהה מן הממוצע). מבין שכבות הגיל השונות, הפסקה או הפחתת התרומות בלטה יותר בקרב הצעירים (גילאי 18–24, 7.4%).

תרשים 2.3: הצהירו שהפסיקו או הפחיתו את היקף התרומה עקב הקורונה, לפי מאפיינים סוציודמוגרפיים

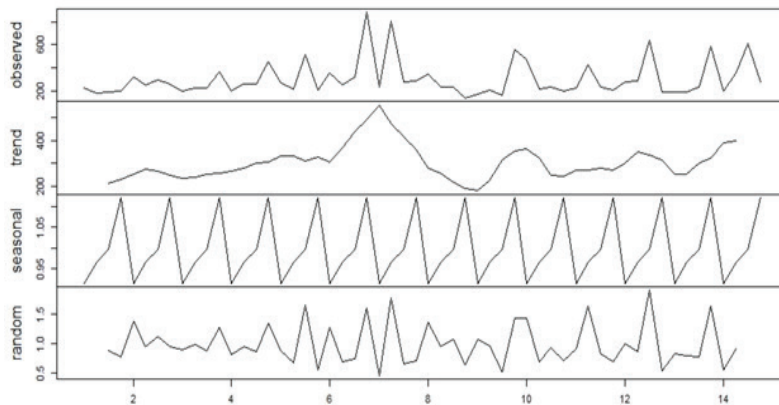


ניתוח נתוני התרומה כסדרה עיתית

הנתונים לעיל מעידים שחלה ירידה בשיעורי התורמים בישראל בשנת 2020 בהשוואה לשנת 2019. על מנת לתת למסקנה זו תימוכין נוספים, ולגבותה בניתוח סטטיסטי שיאשרר כי הבדלים אלו הם גם מובהקים סטטיסטית, ערכנו ניתוח של נתוני התרומה כסדרה עיתית (time-series)¹⁰. ניתוח דפוסים עיתיים מאפשר גם להבחין בהבדלים בין תקופות שונות במהלך השנה, שהם מעבר להבדלים בממוצע השנתי. היות שהנתונים נאספו בתכיפות שבועית, נערך ניתוח סדרה עיתית שבועית עם מחזוריות חודשית. ניתוח הסדרה העיתית מבוסס על ההנחה כי שנת 2019 משקפת שנה "רגילה", ועל כן לפיה חושבה מגמת הבסיס (baseline). בהתאם לדפוס שנמצא בשנת 2019 חושב חיזוי לשנת 2020.

תרשים 2.4 מציג את הפירוק (דה־קומפוזיציה) של הסדרה העיתית של כלל התורמים (פורמאלי ובלתי פורמאלי); משמע איתור הדפוסים החבויים בנתונים הגולמיים והפרדת המגמה שחבויה בהם מהשינויים בין שבוע לשבוע (שמקורם במחזוריות או שמקורם בטעות מדידה או סטיות אקראיות). התרשים מציג את שיעור התרומה השבועי ב־56 השבועות הראשונים של המחקר (מדצמבר 2018 עד סוף 2019). השורה העליונה מציגה את הנתונים הגולמיים – שיעור התורמים כפי שעלה מהסקר השבועי, ואילו השורה השנייה מציגה את המגמה המנוקה מהמרכיב האקראי של הנתונים (מוצג בשורה התחתונה) ומהמחזוריות החודשית (שמוצגת בשורה השלישית). ניתן לראות כי מגמת שיעור התרומה מאוד מורכבת עם נקודת שיא חריגה בחודש מאי.

תרשים 2.4: דה קומפוזיציה של סדרה עיתית, שיעור תורמים שבועי, 2019



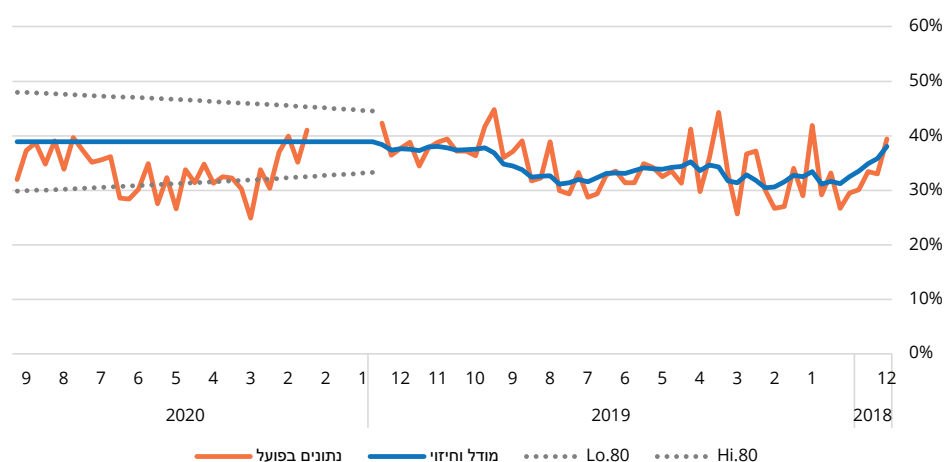
על בסיס ניתוח זה של נתוני 2019 ניתן לבצע חיזוי של הנתונים הצפויים לשנת 2020. הפער בין התחזית לבין הנתונים בפועל של שנת 2020 יעיד האם ישנה חריגה מובהקת של שיעורי התרומה בשנת 2020 בהשוואה ל"נורמה" שחושבה על בסיס נתוני 2019. השוואה כזו מוצגת בתרשימים 2.5–2.6. בתרשימים אלו מופיעים בקו הכחול נתוני המודל, כאשר עד סוף 2019 המודל מבוסס על נתונים בפועל של 2019, ובשנת 2020 הוא מציג חיזוי. בקו הכתום מופיעים הנתונים בפועל. הקווים המקווקים מעל ומתחת לקו החיזוי מייצגים "טווח ביטחון" של 20% טעות אפשרית מעל ומתחת לתחזית.

תמונה מעניינת מתבררת כאשר מבחינים בין תרומות פורמאליות ובלתי פורמאליות. כפי שניתן לראות בתרשים 2.5, לאור המגמה המורכבת של נתוני 2019, המודל העיתי החזוי הטוב ביותר שנמצא הוא קו ישר, אך מעט גבוה מן הממוצע של 2019. ניתן לראות מהפער שבין החיזוי לבין נתוני 2020 בפועל (בקו הכתום) כי מעט לאחר פרוץ מגפת הקורונה בישראל חלה ירידה בשיעורי התרומה הפורמאלית השבועיים אל מתחת לחיזוי לפי נתוני 2019. הירידה נמשכה עד חודש יוני והתמתנה משמעותית לאחר מכן. רק בשבועות בודדים ירד שיעור

10. אנו מודים לד"ר אסנת חזן, מנהלת מעבדת המחקר לנתוני פילנתרופיה במכון למשפט ופילנתרופיה על ניתוח זה.

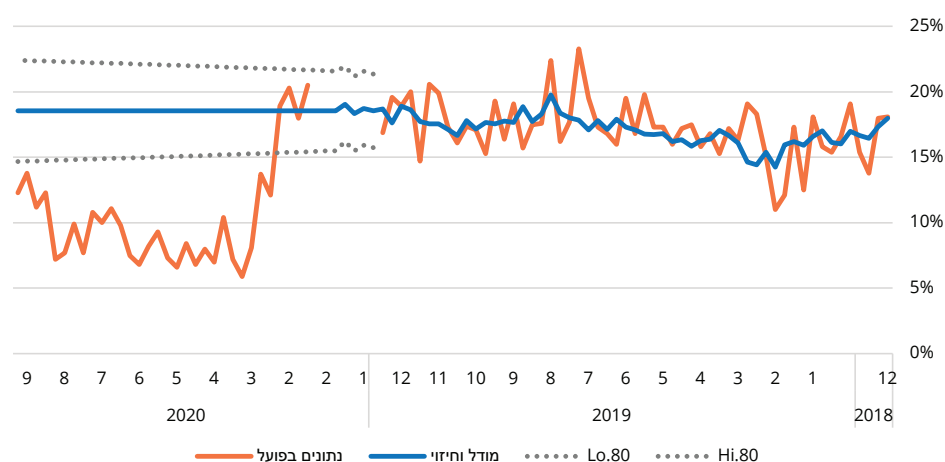
התורמים פורמאליים אל מתחת לטווח הביטחון של 20% סטייה. זאת אומרת, שבתקופה הקצרה הראשונה עם פרוץ משבר מגפת הקורונה, היה שינוי מסוים בשיעורי התורמים תרומה פורמאליים – שהיה נמוך מהצפוי בשנת 2020 לו הייתה "רגילה". אולם, לאחר מכן ניכר תיקון והתאמה למודל החזוי, כך שבתמונה הכללית המצטיירת ביחס לתרומה פורמאליים בשנת 2020 – שיעור התורמים לארגונים היה נמוך במעט מהחזוי, אך לא במידה ניכרת. אכן, ממצאי דו"ח זה כפי שהוצגו לעיל, ניכר כי הפער הוא בעיקר בתרומה הבלתי פורמאליים, בעוד ששיעור התורמים באופן פורמאלי לארגונים נותר יציב יחסית.

תרשים 2.5: סדרה עיתית, שיעור תורמים שבועי פורמאלי, 2019, חיזוי ל-2020 והשוואה לנתוני בפועל 2020



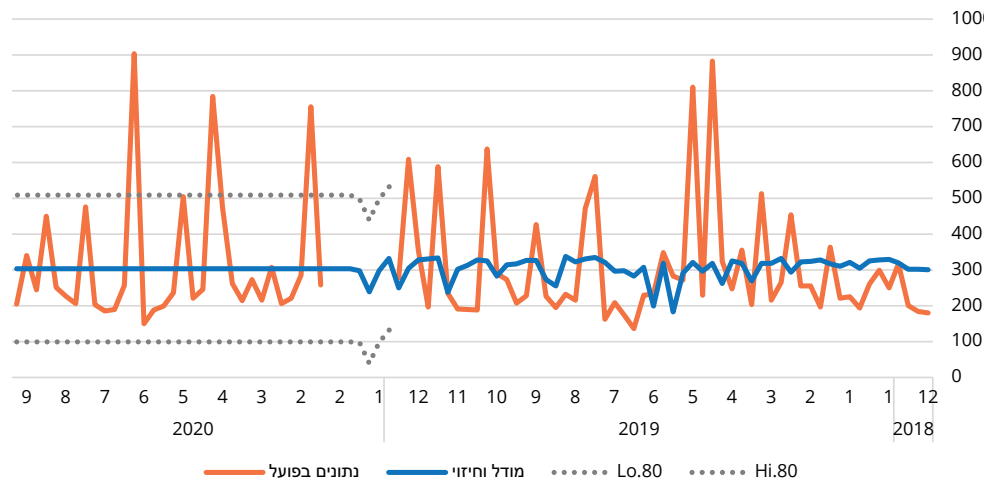
בהתאם לכך, כפי שאפשר להבחין בבירור בתרשים 2.6, בשיעור התורמים תרומות בלתי פורמאליים חלה ירידה ניכרת ומובהקת לאורך כל התקופה, שחורגת הרבה מתחת לטווח הביטחון של 20% סטייה. בהתאם, המודל המבוסס על נתוני 2019 מתקשה לנבא את נתוני 2020 (MASE=4.1), מה שמעיד כי בתקופת משבר מגפת הקורונה חרגו שיעורי התרומה הבלתי פורמאליים מהיקפיהם בשנה "רגילה" כדוגמת 2019.

תרשים 2.6: סדרה עיתית, שיעור תורמים שבועי, בלתי פורמאלי, 2019, חיזוי ל-2020 והשוואה לנתוני בפועל 2020



מניתוח עיתי של **סכומי התרומה** השבועיים הממוצעים נראה כי בניגוד לירידה שחלה בשיעורי התורמים, לא חלה ירידה מקבילה בסכומי התרומות (תרשים 2.7). גם כאן מגמה מורכבת בשנת 2019 הובילה למודל עיתי חזוי שהוא ממוצע פשוט של נתוני 2019, שמבוטא בקו ישר. כאמור, הנתונים החזויים לשנת 2020 אמורים להיות בין הקווים המקווקים המייצגים טווח טעות של 20% מהתחזית. הנתונים בפועל של סכומי התרומות בשנת 2020 אינם חורגים ברוב השבועות מטווח זה, ובמקרים מסוימים הם אף היו גבוהים מהמצופה. המשמעות היא שבעת משבר מגפת הקורונה סך התרומות השבועי הממוצע לא היה נמוך מאשר הצפי לשנת 2020 "רגילה" (MASE=0.66).

תרשים 2.7: סדרה עיתית, סכום תרומה שבועית, 2019, חזוי ל-2020 והשוואה לנתונים בפועל



3. תחומי תרומה

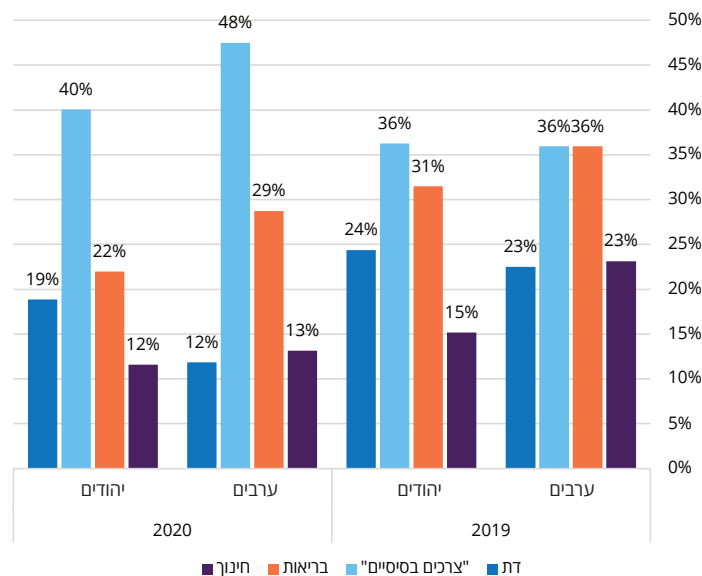
תזכורת: נתוני 2019 מתייחסים לשנה רגילה ונתוני 2020 לתקופת משבר מגפת הקורונה.

מקובל לסווג את הארגונים החברתיים הפועלים בישראל (ובועלם כולו) לפי תחומי פעילות כגון: חינוך, בריאות, רווחה, דת ועוד. משבאים לבחון את דפוסי התרומה הפורמאלית של הציבור בישראל, נחשפים, במקרים מסוימים, הבדלים בהעדפת תחומי תרומה ובהפניית התרומה ליעדים שונים בהתאם לפילוח סוציו־דמוגרפי. לעיתים למשתנים סוציו־דמוגרפיים ישנן השפעות משותפות (כגון לשילוב בין רמת השכלה ורמת הכנסה). ניתן למצוא התייחסות להשפעות משולבות כאלה בניתוח הרב־משתני בהמשך הדו"ח.

לאום

מתרשים 3.1¹¹ ניתן לראות שיש דמיון רב בין יעדי התרומה המועדפים בקרב יהודים וערבים, עם העדפה לתחומים בריאות ו"צרכים בסיסיים". עם זאת, הנטייה של ערבים לתרום לתחום חינוך חזקה יותר, ובשנת 2019 עמדה על 23% לעומת 15% בקרב יהודים. הבחנה דומה, אם כי בפער קטן יותר קיימת גם בנטייה לתרום לתחום בריאות: בקרב ערבים 36% לעומת 31% בקרב יהודים בשנת 2019.

תרשים 3.1: שיעור התורמים לתחומי תרומה, יהודים, ערבים, 2019, 2020

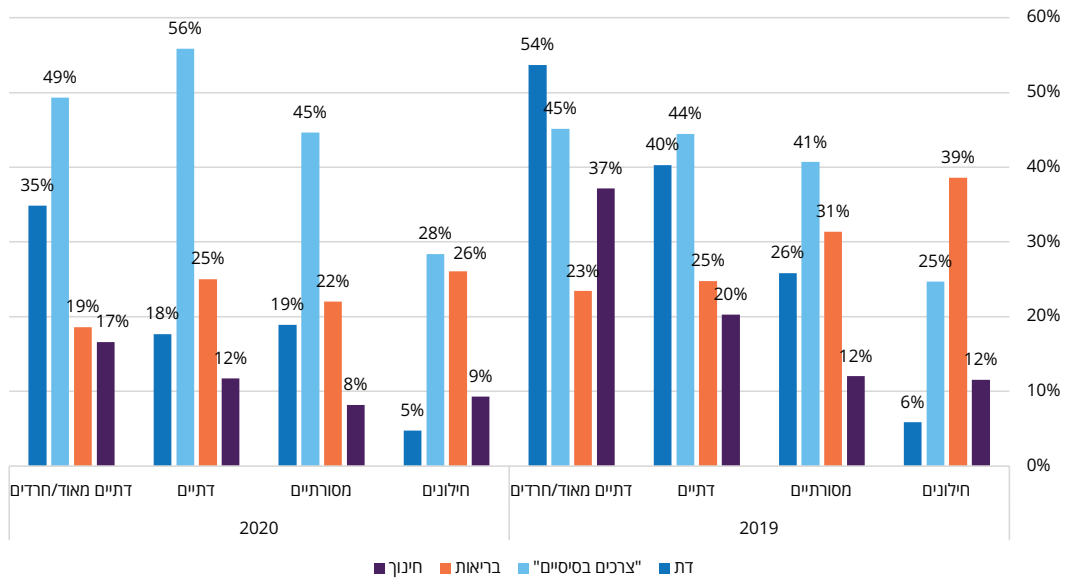


דתיות

הבדלים בהעדפת תרומה לתחום דת ניכרים, באופן לא מפתיע, בהתאם לרמות דתיות. תרשים 3.2 מראה כי ככל שעולה רמת הדתיות גדולה יותר ההעדפה לתרום לתחום זה. מנתוני 2019 עולה כי בקרב חילוניים 6% בלבד נטו לתרום לתחום זה, בקרב המסורתיים 26%, בקרב הדתיים 40% ובקרב הדתיים מאוד/חרדים 54%. דפוסי דומים ניכרים ביחס לתחומי התרומה "צרכים בסיסיים" וחינוך עם עליה בהעדפה לתרום לתחומים אלו עם העלייה ברמת הדתיות. נראה כי הדפוס הפוך ביחס לתחום בריאות. ככל שעולה רמת הדתיות יורדת ההעדפה לתרום לתחום זה (חילונים 39%, מסורתיים 31%, דתיים 25% ודתיים מאוד/חרדים 23%).

11. בחלק זה התרשימים לא מסתכמים ל-100% משום שאפשר היה לסמן יותר מאפשרות אחת.

תרשים 3.2: שיעור התורמים לתחומי תרומה, לפי רמת דתיות, 2019, 2020



השכלה

בבחינת יעדי התרומה העיקריים המועדפים בהתאם לרמות השכלה לא ניכרים הבדלים קיצוניים; אך גם כאן, נחשפת מגמה מעניינת בהעדפת תרומה לתחום דת (תרשים 3.3). ככלל, בשנת 2019, ככל שרמת ההשכלה עולה כך יורדת הנטייה לתרום לתחום דת. כאשר 39% מקרב התורמים עם השכלה תיכונית ללא בגרות תרמו לתחום זה בעוד ש־16% בלבד מקרב התורמים בעלי השכלה גבוהה עם תארים מתקדמים תרמו לו. יוצאי דופן הם התורמים בעלי השכלה על-תיכונית לא אקדמית, עם נטייה מעט גבוהה יותר מזו של בעלי השכלה תיכונית עם בגרות (28% ו־25% בהתאמה).

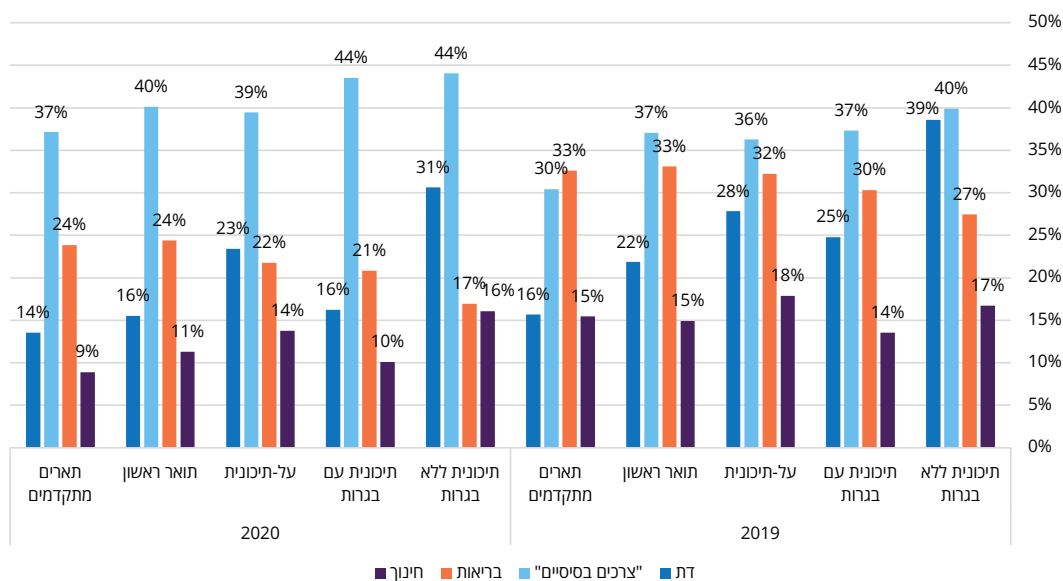
נתונים בולטים נוספים:

בתחום חינוך – ההעדפה לתרום לתחום זה דומה למדי בקרב כל קבוצות ההשכלה.

בתחום "צרכים בסיסיים" – מקרב בעלי ההשכלה הגבוהה עם תארים מתקדמים 30% מעדיפים לתרום לתחום זה בעוד שבקרב קבוצות ההשכלה האחרות ההעדפה לתחום זה גבוהה יותר (36%–40%).

בתחום בריאות – העדפה פחותה של בעלי השכלה תיכונית ללא בגרות (27%) בהשוואה ליתר קבוצות ההשכלה (30%–33%).

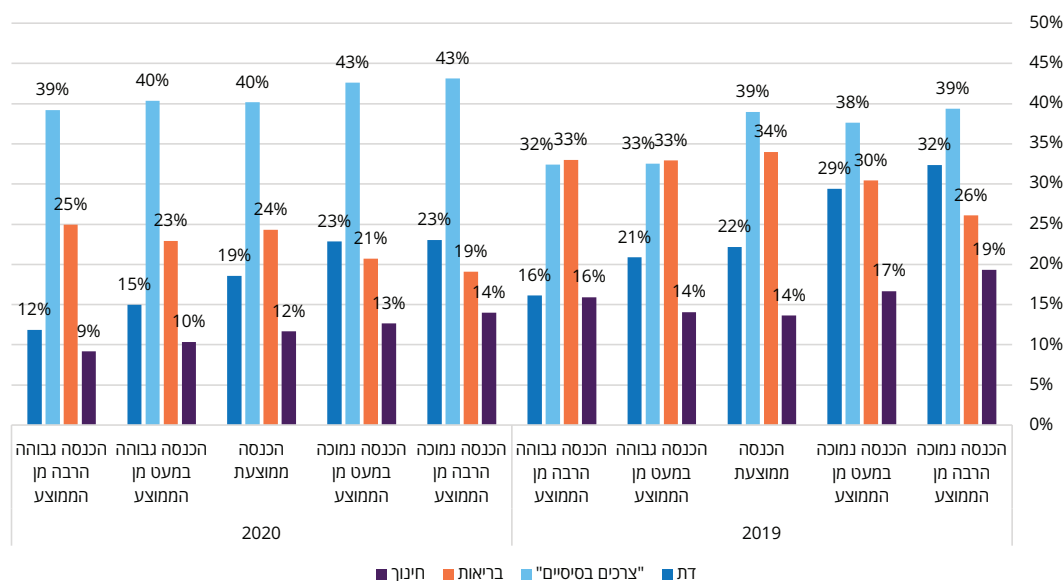
תרשים 3.3: שיעור התורמים לתחומי תרומה, לפי רמת השכלה, 2019, 2020



הכנסה

ניכרים הבדלים בהעדפת התרומה לתחום דת גם בהתאם לרמת הכנסה. תרשים 3.4 מראה כי ככל שרמת ההכנסה עולה, כך קטנה הנטייה לתרום לתחום דת. 32% מבין המשתתפים הרבה מתחת לממוצע דיווחו על תרומה לתחום דת בעוד שמבין המשתתפים הרבה מעל הממוצע דיווחו על תרומה רק כמחצית מכך, 16%. נתון מעניין נוסף בפילוח בהתאם לרמות הכנסה הוא שבקרב המשתתפים הרבה מתחת לממוצע הנטייה הגדולה ביותר לתרום לתחום חינוך - 19%, בהשוואה לרמות ההכנסה האחרות (14%-17%).

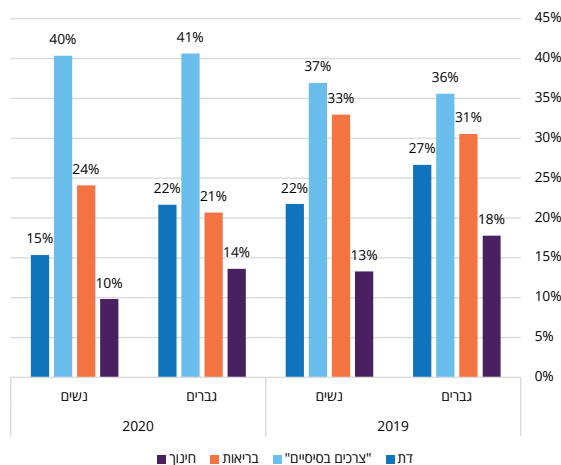
תרשים 3.4: שיעור התורמים לתחומי תרומה, לפי רמת הכנסה, 2019, 2020



מגדר

כשבוחנים את יעדי התרומה של גברים ונשים אפשר לראות, בתרשים 3.5 כי גברים, יותר מנשים, נוטים לתרום לתחום חינוך (18% לעומת 13% בשנת 2019) ולתחום דת (27% לעומת 22% בשנת 2019). לעומת זאת, נשים, יותר מגברים, נוטות לתרום לתחומים בריאות ו"צרכים בסיסיים" (בהפרשים קטנים יותר).

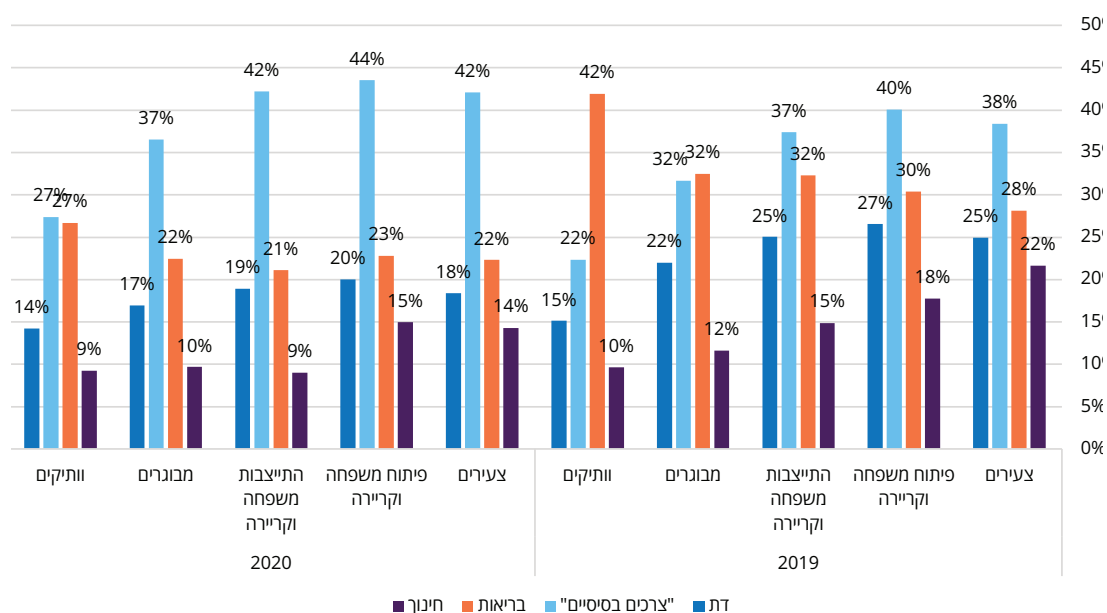
תרשים 3.5: שיעור התורמים לתחומי תרומה, לפי מגדר, 2019, 2020



גיל ושלב במעגל החיים

פילוח יעדי התרומה לפי גיל חושף תמונה מעניינת במיוחד: על סמך נתוני שנת 2019 ניתן לראות בתרשים 3.6 כי ככל שהגיל עולה קטנה ההעדפה לתרום לתחום חינוך וגדלה ההעדפה לתרום לתחום בריאות. כמו כן, בולטת נטייתם של תורמים המשתייכים לקבוצות הגיל 18-50 לתרום לתחום "צרכים בסיסיים" (37%-40%), יותר מאשר בקרב המשתייכים לגילאים שמעל 50 (32% בקרב המשתייכים לקבוצת המבוגרים ו-22% מבין הוותיקים). וככלל, הוותיקים נוטים לתרום יותר לתחום בריאות ופחות לתחומים דת ו"צרכים בסיסיים" מאשר המשתייכים ליתר הקבוצות הגיל.

תרשים 3.6: שיעור התורמים לתחומי תרומה, לפי גיל, 2019, 2020



תחומי תרומה – על רקע משבר מגפת הקורונה

התרשימים 3.1–3.6 כולם מעידים על שינויים משמעותיים בתחומי התרומה בכלל החתכים הסוציו־דמוגרפיים, בשנת 2020, על רקע משבר מגפת הקורונה.

המגמה הבולטת ביותר היא ההעדפה החזקה לתרומה לטובת צרכים בסיסיים והיא ניכרת בכל החתכים הסוציו־דמוגרפיים. היא בולטת במיוחד בקרב ערבים: עליה מ־36% בשנת 2019, ל־48% בשנת 2020, בקרב דתיים: מ־44% בשנת 2019 ל־56% בשנת 2020.

לצד העלייה בהעדפה לתרום לצרכים בסיסיים, ניכרת מגמת ירידה בתרומה לתחומים אחרים על רקע משבר מגפת הקורונה. כך, ניכרת ירידה בתרומה לתחום דת, בכל רמות הדתיות (בקרב דתיים מאוד/חרדים מ־54% בשנת 2019 ל־35% בשנת 2020, בקרב דתיים מ־40% בשנת 2019 ל־18% בשנת 2020), בכל רמות ההכנסה וההשכלה, בכל קבוצות הגיל, הן בקרב גברים והן בקרב נשים, יהודים וערבים כאחד.

באופן מפתיע אולי, ניכרת גם מגמה כללית של ירידה בנטייה לתרום לתחום בריאות בין שנת 2019, לשנת 2020, על רקע משבר מגפת הקורונה, שוב בכל החתכים הסוציו־דמוגרפיים (למעט בקרב דתיים ששמרו על יציבות בהעדפה לתחום זה – 25% בשנת 2019 ו־2020). כך למשל 42% מבין הוותיקים תרמו בשנת 2019 לתחום בריאות ובשנת 2020 27% בלבד. בקרב יהודים תרמו לתחום בשנת 2019 31% ובשנת 2020 22%; בקרב נשים 33% בשנת 2019 ו־24% בלבד בשנת 2020.

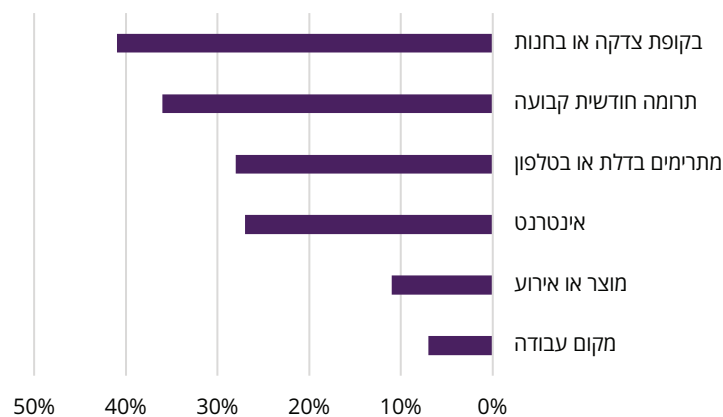
לבסוף, נראית גם ירידה בתרומה לתחום חינוך בין השנים 2019 ל־2020 בכלל החתכים הסוציו־דמוגרפיים.

4. אופני תרומה

תזכורת: נתוני 2019 מתייחסים לשנה רגילה ונתוני 2020 לתקופת משבר מגפת הקורונה.

באיזה אופן אנשים תורמים? מתרשים 4.1¹² ניתן לראות כי הנטייה לתרום באופן מזדמן בקופות צדקה או בחנות היא השכיחה ביותר בקרב המשיבים ועמדה על 41% בשנת 2019. אחריה לפי הסדר: תרומה חודשית קבועה 36%, למתרימים בדלת או בטלפון 28%, באינטרנט – בפלטפורמה לגיוס תרומות או באתר העמותה 27%, ברכישת מוצר או באירוע התרמה 11% ובמקום העבודה 7%.

תרשים 4.1: אופני תרומה, שיעור תורמים שבועי 2019



טבלה 4.2 מציגה הבדלים בין הקבוצות הסוציו-דמוגרפיות ביחס לנטייה לתרום באפיקי תרומה שונים.

12. בחלק זה התרשימים לא מסתכמים ל-100% משום שאפשר היה לסמן יותר מאפשרות אחת.

טבלה 4.2 שיעור תורמים באופני תרומה שונים, בפילוח סוציודמוגרפי, 2019

	אינטרנט	בית, בטלפון	תרומה חודשית קבועה	קופת צדקה, חנות		
	5%	27%	15%	60%	ערבים	לאום
	21%	28%	37%	41%	יהודים	
	15%	23%	35%	27%	חילונים	דתיות
	14%	31%	31%	51%	מסורתיים	
	32%	27%	41%	48%	דתיים	
	38%	43%	54%	48%	דתיים מאוד/חרדים	
	7%	31%	41%	51%	תיכונית ללא בגרות	
	22%	28%	28%	53%	תיכונית עם בגרות	השכלה
	22%	28%	38%	46%	על-תיכונית לא אקדמית	
	24%	26%	38%	37%	השכלה גבוהה עם תואר ראשון	
	17%	31%	37%	29%	השכלה גבוהה עם תארים מתקדמים	
	16%	26%	36%	51%	נמוכה הרבה מן הממוצע	
	20%	26%	35%	53%	נמוכה במעט מן הממוצע	הכנסה
	28%	33%	34%	44%	ממוצעת	
	20%	27%	37%	35%	גבוהה במעט מן הממוצע	
	17%	27%	41%	27%	גבוהה הרבה מן הממוצע	
	21%	28%	31%	41%	גברים	
19%	28%	42%	42%	נשים		
	36%	26%	30%	43%	צעירים	גיל ושלב חיים
	25%	25%	35%	45%	פיתוח משפחה וקריירה	
	17%	27%	41%	40%	התייצבות משפחה וקריירה	
	13%	32%	37%	42%	מבוגרים	
	5%	41%	33%	30%	וותיקים	
	26%	23%	44%	38%	ירושלים	
18%	28%	31%	51%	הצפון		
16%	32%	32%	44%	חיפה		
17%	28%	36%	40%	המרכז		
20%	29%	37%	37%	תל אביב		
24%	24%	37%	48%	הדרום		
33%	30%	44%	35%	יהודה ושומרון		

לאום

ערבים נוטים לתרום בקופות צדקה או בחנות בשיעור גבוה בהרבה מאשר ביתר אפיקי התרומה (60% לעומת 5%-27%); גם יהודים נוטים לתרום בקופות צדקה או בחנות יותר מאשר באפיקים האחרים, אם כי ההבדלים קטנים יותר (41% לעומת 21%-37%).

דתיות

מבין קבוצות רמות הדתיות החילונית תורמים פחות בקופות צדקה ובחנות (27%) מאשר יתר הקבוצות (48%-51%); אופן התרומה הבולט ביותר בקרב החילונית הוא בתרומה חודשית קבועה (35%) וזו גם צורת התרומה השכיחה ביותר בקרב המשיבים הדתיים מאוד/חרדים (54%). נתון מעניין במיוחד הוא שיעור המשיבים על תרומה באינטרנט. כאן, לכאורה באופן מפתיע שיעור התורמים בקרב הדתיים מאוד/חרדים הוא הגבוה ביותר (38%, לעומת 14%-32% בקרב הקבוצות האחרות). הסבר אחד שניתן להציע לממצא מפתיע זה, קשור בכך שגם הסקר שערכנו הועבר באמצעים דיגיטליים. ההנחה היא שבקרב החברה החרדית שיעור המשתמשים באינטרנט נמוך, ולכן, סביר להניח שבהקשר זה, קבוצה זו אינה מאפיינת את כלל החברה החרדית. זאת ועוד, ניתן לשער שמשיבים הדתיים מאוד/חרדים שהשיבו על סקר מקוון משתמשים באינטרנט באופן נרחב יחסית וממילא גם נוהגים לתרום במרחב הדיגיטלי.

השכלה

מן התרשימים עולה שככל שעולה רמת ההשכלה כך יורדת הנטייה לתרום בקופות צדקה ובחנות (51% מבעלי השכלה תיכונית ללא בגרות ועד 29% מבעלי ההשכלה הגבוהה עם תארים מתקדמים).

הכנסה

בעלי הכנסה נמוכה מהמוצע מדווחים על תרומה בקופות צדקה או בחנות בשיעור של 51% ו-53%, יותר מכל אפיקי התרומה האחרים ויותר מכל שאר קבוצות רמת ההשכלה באפיק התרומה האמור. ואילו בעלי ההכנסה הגבוהה בהרבה מעל הממוצע מדווחים על תרומה חודשית קבועה בשיעור של 41%, יותר מכל אפיקי התרומה האחרים ויותר מכל קבוצות רמות ההכנסה באפיק האמור. מעניין לציין שבעלי ההכנסה הממוצעת הם המובילים מבין קבוצות ההכנסה בתרומה באינטרנט עם 28%.

מגדר

הבדל בולט בין נשים לגברים נמצא באפיק התרומה החודשית הקבועה: נשים - 42%, גברים - 31%. ביתר אפיקי התרומה ניכר דמיון רב (42% מבין הגברים ומבין הנשים דיווחו על תרומה בקופות צדקה ובחנות, 28% דיווחו על תרומה למתרימים בבית או בטלפון ו-21% מן הגברים ו-19% מן הנשים דיווחו על תרומה באינטרנט).

גיל ושלב במעגל החיים

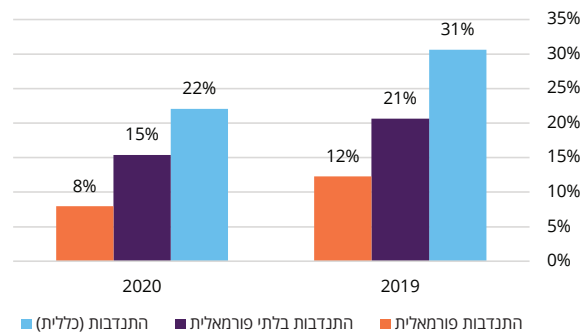
צעירים בני 18-24 מובילים מבין כלל קבוצות הגיל בתרומה באינטרנט (36%), ושיעור המדווחים על תרומה באפיק זה יורד עם הגיל (25% בקרב גילאי 25-39, ועד 5% בקרב הוותיקים). 30% מבין הוותיקים מדווחים על תרומה בקופות צדקה ובחנות, 33% בתרומה חודשית קבועה ואילו בקבוצת גיל זו אפיק התרומה השכיח ביותר הוא למתרימים בבית או בטלפון (41%).

5. נטייה להתנדב

תזכורת: נתוני 2019 מתייחסים לשנה רגילה ונתוני 2020 לתקופת משבר מגפת הקורונה.

לצד התרומה הכספית, התנהגות פרו־סוציאלית חשובה נוספת היא ההתנדבות. גם ביחס להתנדבות מקובלת חלוקה בין התנדבות לא פורמאלית לטובת מכרים או זרים, לבין התנדבות פורמאלית במסגרת ארגון. בשנת 2019 שיעור המדווחים הכולל על התנדבות עמד על 31% כאשר 12% מן המשיבים דיווחו על התנדבות פורמאלית ו־21% על התנדבות בלתי פורמאלית במהלך השבוע שקדם לסקר לו השיבו. בשנת 2020, עת פרוץ משבר מגפת הקורונה, ניכרת ירידה בשיעורי ההתנדבות: שיעור המדווחים הכולל על התנדבות עמד על 22% כאשר שיעור המשיבים המדווחים על התנדבות פורמאלית ירד ל־8% ושיעור המדווחים על התנדבות בלתי פורמאלית ירד ל־15% (תרשים 5.1).

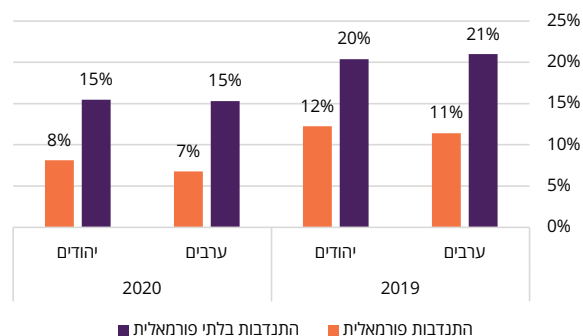
תרשים 5.1: שיעור מתנדבים שבועי, 2019, 2020



לאום

מתרשים 5.2 ניתן לראות כי ההבדלים בקרב ערבים ויהודים קטנים מאוד וכי גם בקרב ערבים וגם בקרב יהודים נרשמה ירידה משמעותית בהתנדבות בשנת 2020, בצל משבר מגפת הקורונה. ההתנדבות הפורמאלית והבלתי פורמאלית בשתי הקבוצות פחתה בכ־25% (בלתי פורמאלית מ־20% ו־21% ל־15%, פורמאלית מ־11% ו־12% ל־7% ו־8% בהתאמה).

תרשים 5.2: שיעור מתנדבים שבועי, יהודים ערבים, 2019, 2020

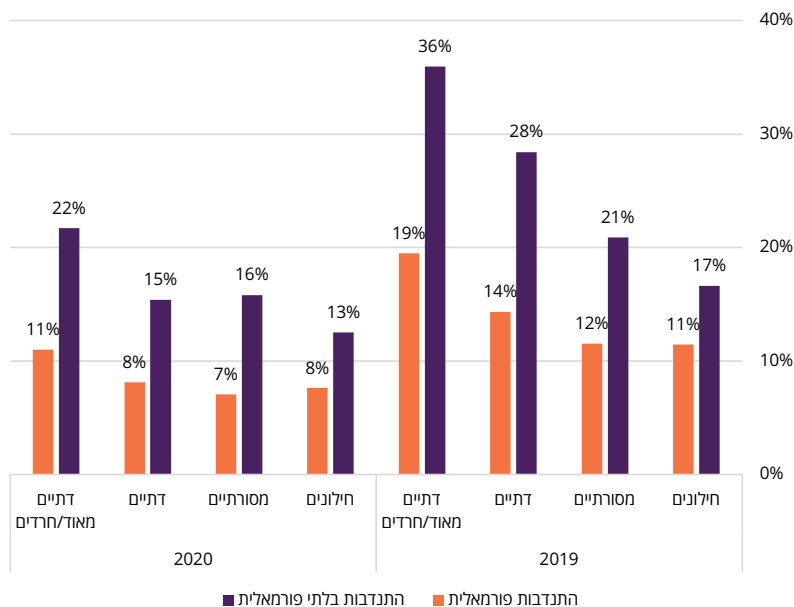


דתיות

הנטייה להתנדבות קשורה גם ברמת הדתיות כפי שעולה מתרשים 5.3. הנטייה להתנדבות בלתי פורמאלית עולה עם רמת הדתיות כפי שמראים נתוני שנת 2019: 17% בקרב חילונים, 21% בקרב מסורתיים, 28% בקרב דתיים

ו-36% בקרב דתיים מאוד/חרדים. המגמה נשמרת גם בנטייה להתנדבות פורמאלית, אם כי בפערים קטנים יותר (11% בקרב חילונים ועד 19% בקרב הדתיים מאוד/חרדים).

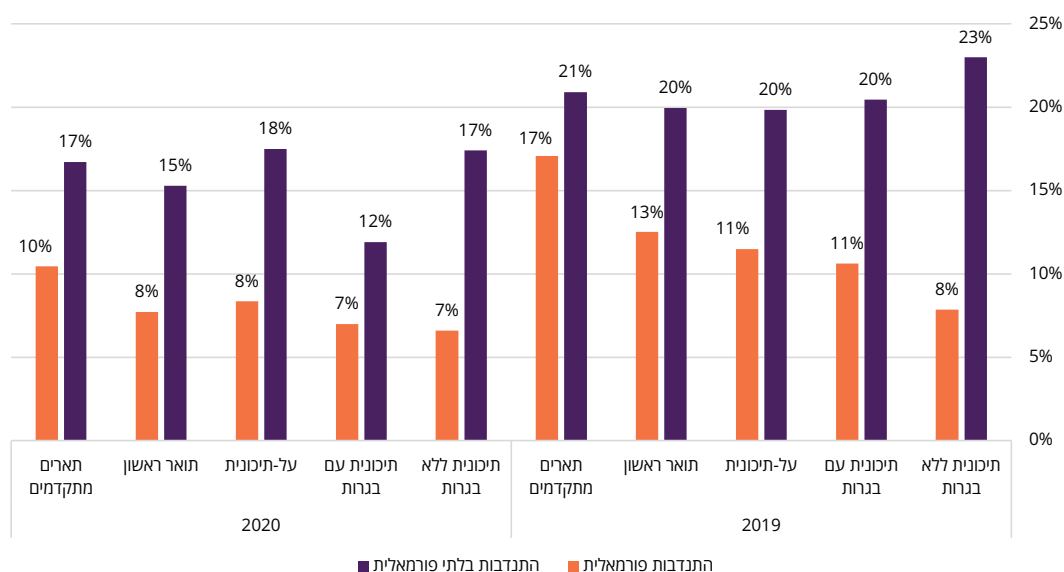
תרשים 5.3: שיעור מתנדבים שבועי, לפי רמת דתיות, 2020, 2019



השכלה

בהשוואה לפי רמות השכלה נראית מגמה של עלייה בשיעור ההתנדבות הפורמאלית עם העלייה ברמת ההשכלה: מ-8% מקרב בעלי ההשכלה התיכונית (ללא בגרות) ועד 17% בקרב בעלי ההשכלה הגבוהה עם תארים מתקדמים. ביחס להתנדבות הבלתי פורמאלית ההבדלים בין הקבוצות קטנים יותר (הטווח נע בין 20%-23%) כאשר שיעור המתנדבים באופן בלתי פורמלי הוא הגבוה ביותר בקרב בעלי השכלה תיכונית ללא בגרות. (תרשים 5.4).

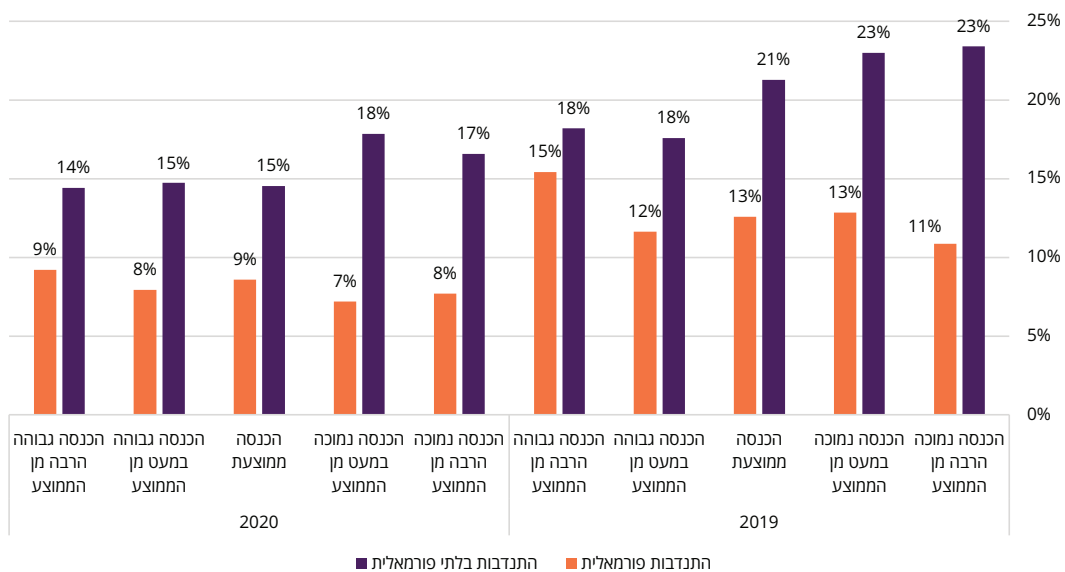
תרשים 5.4: שיעור מתנדבים שבועי, לפי רמת השכלה, 2020, 2019



הכנסה

רמת הכנסה יכולה אף היא להוות מאפיין סוציו־דמוגרפי מבחין ביחס לנטייה להתנדבות. מתרשים 5.5 עולה כי ככל שרמת ההכנסה עולה כך הנטייה להתנדבות בלתי פורמאלית פוחתת. מקרב בעלי ההכנסה הנמוכה מן הממוצע, דיווח 23% על התנדבות בלתי פורמאלית, מבעלי הכנסה ממוצעת דיווחו 21% על התנדבות בלתי פורמאלית ובקרב בעלי ההכנסות הגבוהות מן הממוצע – 18%. עם זאת, בהבדלים קטנים יותר, נראה שעם העלייה ברמת ההכנסה גדלה הנטייה להתנדבות פורמאלית: 11% מקרב בעלי ההכנסה הנמוכה מאוד מן הממוצע לעומת 15% מבעלי ההכנסה הגבוהה מאוד מן הממוצע; יוצאי דופן הם בעלי ההכנסה הגבוהה מעט מן הממוצע – 12% דיווחו על התנדבות פורמאלית.

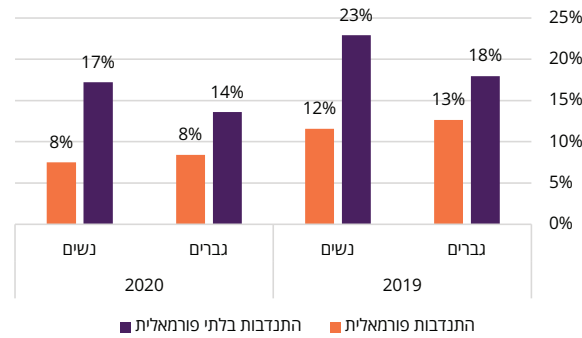
תרשים 5.5: שיעור מתנדבים שבועי, לפי רמת הכנסה, 2019, 2020



מגדר

בחלוקה מגדרית ניתן להבחין בהבדלים משמעותיים: נשים נוטות יותר להתנדבות בלתי פורמאלית מאשר גברים (23% ו-18% בהתאמה בשנת 2019, ו-17% לעומת 14% בשנת 2020, בצל משבר מגפת הקורונה). עם זאת, בהתנדבות הפורמאלית נראה שישנה כמעט אחידות בין נשים לגברים הן בשנת 2019 והן בצל משבר מגפת הקורונה בשנת 2020 (תרשים 5.6).

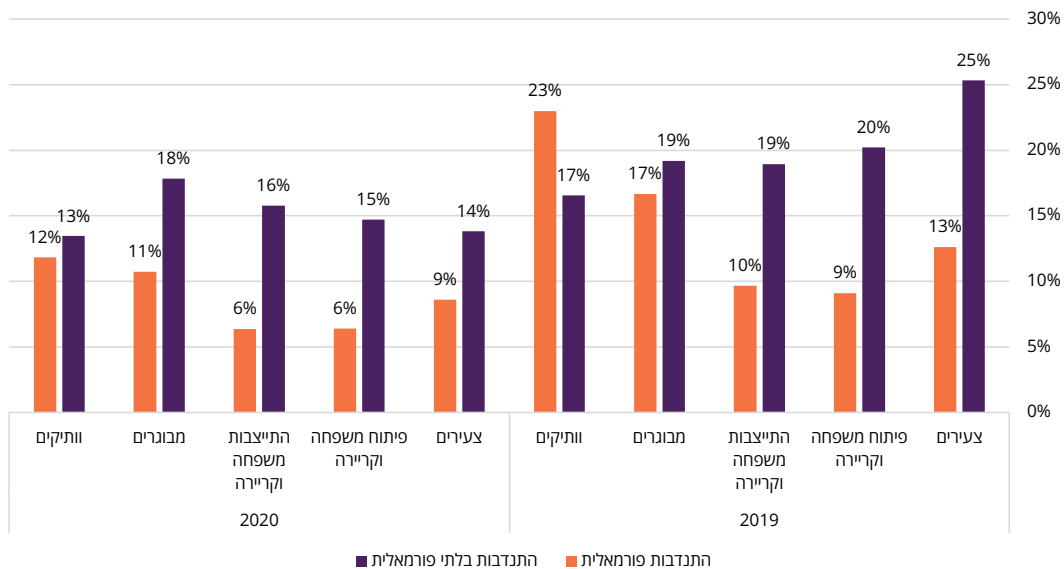
תרשים 5.6: שיעור מתנדבים שבועי, לפי מגדר, 2019, 2020



גיל ושלב המעגל החיים

דפוס מעניין נוסף בנטייה להתנדבות בהתאם לגיל ושלב במעגל החיים עולה מתרשים 5.7. הנטייה להתנדבות בלתי פורמאלית הולכת ופוחתת עם הגיל. מקרב הצעירים בני 18-24 25% דיווחו על התנדבות בלתי פורמאלית, 20% בקרב גילאי 25-35, שנים שמיוחסות לשלבי הקמת משפחה ופיתוח קריירה 19% בגילאי הביניים, 36-50, המיוחסים להתייצבות בסטאטוס המשפחתי ובקריירה ובקרב מבוגרים בני 51-65. ולבסוף, 17% בקרב בני הוותיקים. לעומת זאת, הוותיקים הם השיאנים בנטייה להתנדבות פורמאלית (23%), אחריהם המבוגרים בני 51-65 עם 17%, ואחריהם בני הדור הצעיר, 18-24 עם 13%.

תרשים 5.7: שיעור מתנדבים שבועי, לפי גיל, 2019, 2020

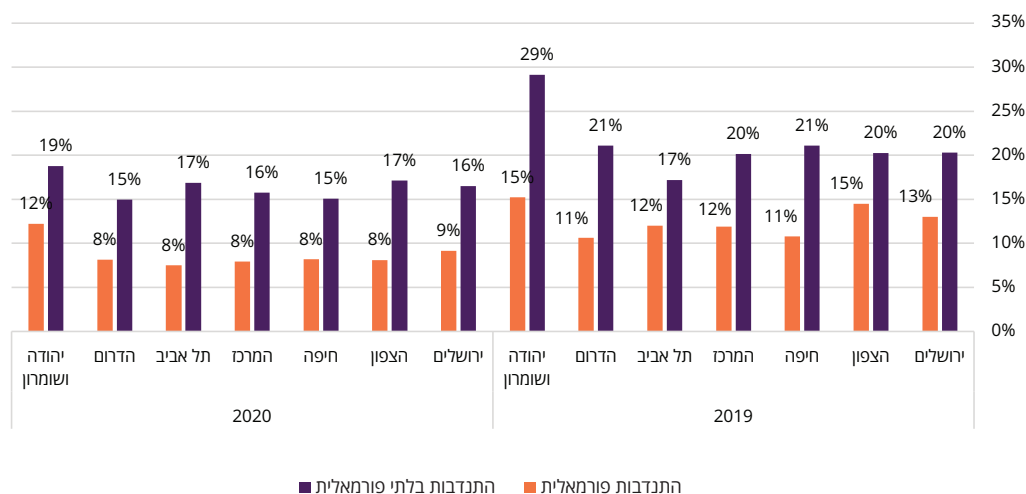


מחוז

לבסוף, מעניין במיוחד לבחון את דפוסי ההתנדבות בפילוח גיאוגרפי, כך משום שההתנדבות מתרחשת, לעיתים קרובות, בסביבה הפיזית הגיאוגרפית, אף על פי שייטכן שההתנדבות במרחב הדיגיטלי צומחת, בפרט בצל משבר מגפת הקורונה. מתרשים 5.8 ניתן לראות כי בקרב תושבי אזור יהודה ושומרון שיעורי ההתנדבות הם הגבוהים ביותר (בשנת 2019, 29% דיווחו על התנדבות בלתי פורמאלית ו-15% דיווחו על התנדבות פורמאלית); שיעור דומה של מתנדבים באופן פורמאלי דווח גם באזור הצפון. ביתר האזורים שיעורי ההתנדבות הבלתי פורמאלית

בשנת 2019 עמדו על 20%-21% למעט בתל-אביב שם דווחו שיעורי התנדבות בלתי פורמאלית נמוכים יותר (17%). עם זאת, ראוי לציין שבועד שבכל האזורים נרשמה ירידה משמעותית בשיעור ההתנדבות הפורמאלית והבלתי פורמאלית בשנת 2020, בצל משבר מגפת הקורונה, בתל-אביב נשמרה יציבות בשיעור ההתנדבות הבלתי פורמאלית המדווחת, אשר גם בשנת 2020 עמדה על 17%.

תרשים 5.8: שיעור מתנדבים שבועי, לפי מחוז, 2019, 2020



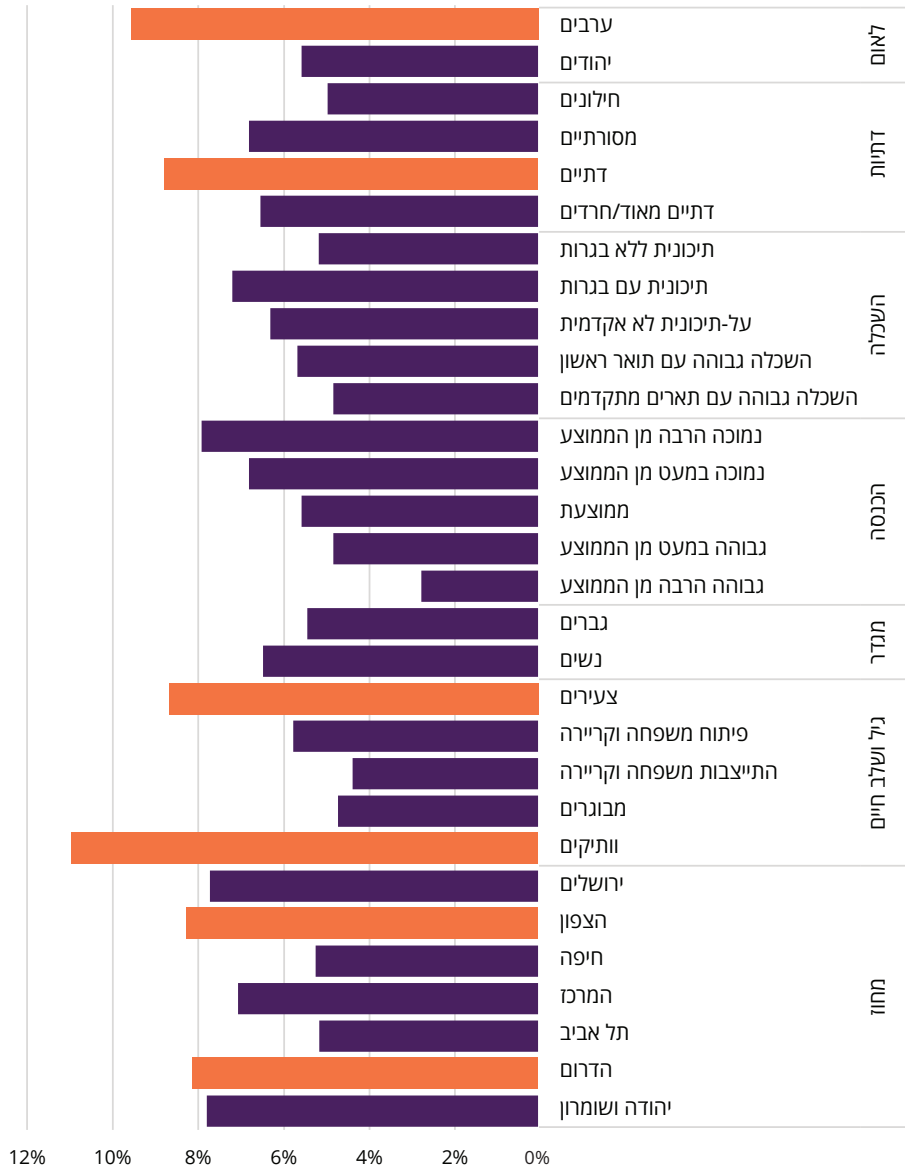
נטייה להתנדבות - על רקע משבר מגפת הקורונה

ממכלול הנתונים ניכרת הירידה בשיעור ההתנדבות, הפורמאלית והבלתי פורמאלית, בכל החתכים הסוציו-דמוגרפיים בין שנת 2019 לשנת 2020, בצל משבר מגפת הקורונה. שיעור ההתנדבות הבלתי פורמאלית הכולל פחת בכרבע מ-21% ל-15% ושיעור ההתנדבות הפורמאלית הכולל פחת בשליש מ-12% ל-8%.

נראה כי משבר מגפת הקורונה אשר הצריך ריחוק פיזי בין בני אדם ואשר לווה בדרגות משתנות של סגר השפיע במידה ניכרת על הנכונות ועל היכולת של הציבור בישראל להמשיך ולהתנדב כבשגרה; וכן גם על האפשרויות שעמדו בפני הארגונים עצמם להמשיך בפעילות. כל זאת, דווקא בעת משבר כאשר הצורך לסייע לאחרים היה אקוטי. חשוב לציין כי אף ששיעור ההתנדבות פחת, ההתנדבות לא פסקה כליל ודיווחים מן השטח, מן הארגונים החברתיים עצמם, מן השלטון המקומי, מארגוני התשתית, מעלים כי במקרים מסוימים נצפו שיעורי התנדבות גבוהים במיוחד ואף נראה כי הצטרפו למעגל המתנדבים אנשים שלא לקחו בו חלק קודם לכן. עניין זה דורש ומצדיק מחקר עצמאי ונפרד להבנה רחבה ומעמיקה יותר של השינויים בדפוסי ההתנדבות בצלו של משבר נגיף הקורונה.

במסגרת הסקר השבועי שערכנו, הוספנו, עם פרוץ מגפת הקורונה, אפשרות להצהיר על הפחתה או הפסקת ההתנדבות בשל המגפה. שיעור המשיבים הכולל שהשיב כך עמד על 6% בקירוב. כעולה מתרשים 5.9, בולטים באופן יחסי בדיווח על הפחתה או הפסקת ההתנדבות בשל משבר מגפת הקורונה הוותיקים (11%), ערבים (9.6%), דתיים (8.8%), צעירים (8.7%) ותושבי הצפון והדרום (8.3% ו-8.1% בהתאמה).

תרשים 5.9: הצהירו שהפסיקו או הפחיתו את היקף ההתנדבות עקב הקורונה, לפי מאפיינים סוציודמוגרפיים



6. ניבוי רב־משתני של תרומה והתנדבות

תזכורת: נתוני 2019 מתייחסים לשנה רגילה ונתוני 2020 לתקופת משבר מגפת הקורונה.

במצאים שהוצגו לעיל ניתן לראות כיצד מושפעים היקפי ההתנהגות הפרו־סוציאלית ודפוסיה מן המאפיינים הסוציודמוגרפיים של המשיבים לסקרים השבועיים, כאשר כל מאפיין סוציודמוגרפי מוצג בנפרד. אולם, המאפיינים הסוציודמוגרפיים קשורים לעיתים זה בזה. כך למשל, השכר הממוצע של משכילים גבוה בדרך כלל, מזה של חסרי השכלה אקדמית; כמו כן, אוכלוסייה חרדית הינה בעלת הכנסה נמוכה מן הממוצע בהשוואה לאנשים ברמות דתיות אחרות. יתרה מזאת, לעיתים יש לצירופים של מאפיינים סוציודמוגרפיים השפעות משותפות (אפקט אינטראקציה, כפי שמקובל לכתוב בסטטיסטיקה) על ההתנהגויות שאנו חוקרים. משום כך, וכדי לחשוף את ההשפעות "הנקיות" של מאפיין זה או אחר, יש לערוך ניתוח רב־משתני. אנו ערכנו ניתוח רגרסיה לוגיסטית¹³ בינארית רב־משתנית, שבה אנו מנבאים את ההסתברות של משיב לסקר לתרום או להתנדב, על פי מאפייניו הסוציודמוגרפיים. המאפיינים שנבחנו הם לאום, דתיות, השכלה, הכנסה ומגדר. בשל המתאמים הידועים בין דתיות, לאום והכנסה בחברה הישראלית, בחנו גם השפעות משותפות של שלושת משתנים אלו. הניבוי נערך עבור תרומה ועבור התנדבות בנפרד, בשנים 2019 ו־2020. התוצאות מוצגות בטבלה 6.1.

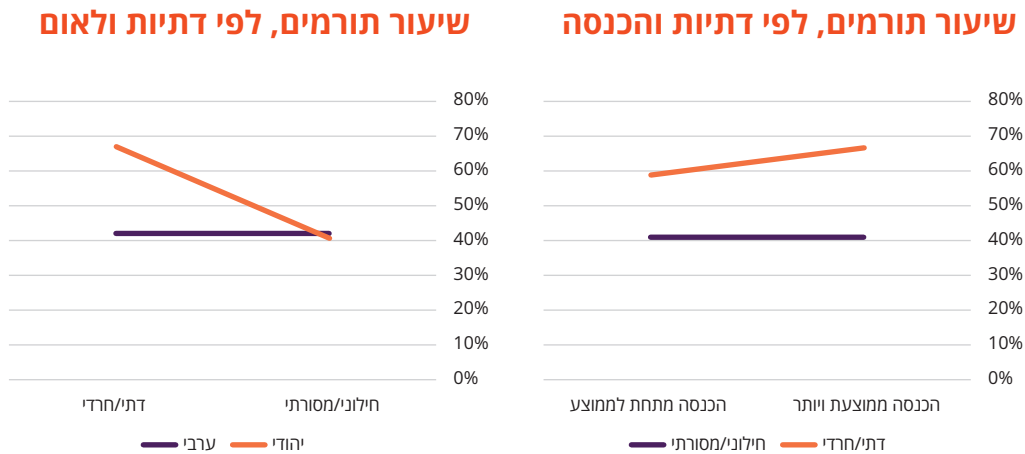
טבלה 6.1 ניבוי רב־משתני של ההסתברות לתרום

2020			2019			תרומה
8.2%	Nagelkerke R ²		5.2%	Nagelkerke R ²		
6.1%	Cox & Snell R ²		3.9%	Cox & Snell R ²		
יחס הסיכויים	מובהקות	מקדם	יחס הסיכויים ¹³	מובהקות	מקדם	
0.557	**	-0.584	0.731	**	-0.314	לאום
						דתיות
1.067	*	0.065				השכלה
0.579	**	-0.546				הכנסה
1.077	*	0.074				מגדר
3.084	**	1.126	3.192	**	1.161	לאום × דתיות
1.744	**	0.556				לאום × הכנסה
0.825	*	-0.193	0.837	**	-0.178	דתיות × הכנסה

13. רגרסיה רב־משתנית מאפשרת לבחון את השפעתו של כל משתנה מנבא (לאום, מגדר, וכו') על משתנה התוצאה (ההסתברות של פרט מסוים להיות תורם או מתנדב בשבוע מסוים), כאשר היא מנוכה מהשפעות כל המנבאים האחרים במודל. גודל כל מקדם בערך מוחלט משקף את כושר הניבוי של אותו משתנה. ככל שהערך המוחלט של המקדם עולה, כך גדלה השפעתו של משתנה זה על ההסתברות להיות תורם או מתנדב בשבוע מסוים. הסימן של המקדם משקף את כיוון הקשר. סימן חיובי משמעו קשר ישיר. למשל, בשנת 2020, ככל שההשכלה של פרט עולה, כך עולה ההסתברות שהוא יתרום (מקדם=0.065). סימן שלילי של המקדם מייצג קשר הפוך, למשל – בשנת 2020, ככל שההכנסה של פרט עולה, כך קטנה ההסתברות שהוא יתרום (מקדם=-0.546). יחס הסיכויים (Odds Ratio) הוא דרך שונה להציג את המקדמים – זהו מדד המחושב מהמקדם ומייצג את היחס של ההסתברויות לתרום בין הקבוצות השונות. כך, למשל לנשים הייתה בשנת 2020 הסתברות עודפת של 7.7% לתרום בהשוואה לגברים (יחס הסיכויים הוא 1.077).

מן הטבלה ניתן להסיק כי בשנת 2019 לאום, דתיות והכנסה מנבאים את הסיכוי לתרום. אנו רואים שהמנבא הבולט לנכונות לתרום הוא הצירוף של לאום ודתיות (היות שנמצא אפקט אינטראקציה מובהק, מקובל להתעלם מהניבוי הנפרד של משתנה הלאום). צירוף נוסף שמנבא נכונות לתרום בשנה "הרגילה" 2019, הוא הצירוף בין דתיות והכנסה. על מנת להבין את האופן שבו צירופים אלו משפיעים על ההסתברות לתרום, יש להתבונן בתרשים 6.2. משמאל אנו רואים שבעוד שאצל ערבים אין שינוי בנכונות לתרום בין אנשים דתיים יותר או פחות, הרי בקרב יהודים שיעור התורמים בקרב דתיים וחרדים גדול בהרבה מזה שבקרב חילוניים ומסורתיים. בדומה לכך, הבדלים בהכנסה אינם משפיעים על הנכונות לתרום בקרב החילוניים והמסורתיים, אך הכנסה גבוהה יותר מגדילה את ההסתברות לתרום אצל דתיים וחרדים ב-8%.

6.2 תרשים

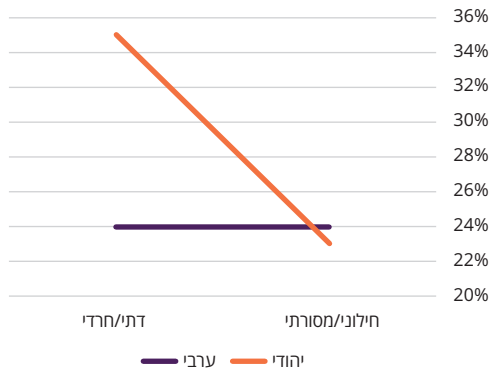


בשנת 2020 בעת משבר מגפת הקורונה, ממשיך השילוב של לאום ודתיות להשפיע על הנכונות לתרום, אך ישנם כמה הבדלים משמעותיים שראוי לציין: בולטת במיוחד היא ההשפעה המשולבת של לאום והכנסה. ניכר, אם כך, שהמשבר התעסוקתי והכלכלי שחוו משקי הבית הפחית משמעותית על הנכונות לתרום, אך השפעה זו הייתה גדולה באופן מובהק בקרב ערבים. גם המשתנים השכלה ומגדר השפיעו בשנה זו על הסיכוי לתרום. כך למשל, כאשר משווים נשים וגברים במעמד סוציו-אקונומי זהה, ההסתברות של נשים לתרום גבוהה ב-7.7% יותר מההסתברות של גברים לתרום. ובאופן דומה, לאנשים בעלי השכלה אקדמית 6.7% יותר הסתברות לתרום בהשוואה למי שהשכלתם אינה אקדמית. נראה אם כך כי ההשפעה של משבר מגפת הקורונה כרוכה באופן מובהק בפגיעה תעסוקתית וכלכלית, ויש לו השפעות נילוות גם על ערבים, על נשים ועל אנשים בעלי השכלה לא-אקדמית, שידוע כי שיעורי האבטלה בקרבם היו גבוהים יחסית.

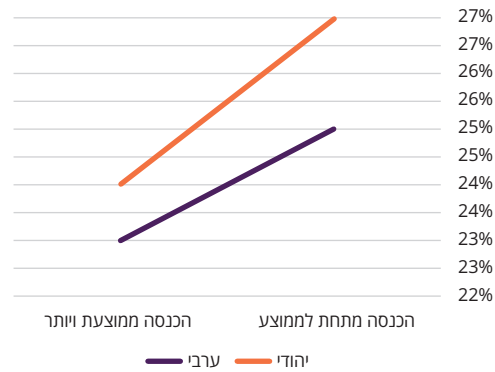
משתני הלאום, הדתיות וההכנסה משחקים תפקיד גם בניבוי ההסתברות להתנדב, ושוב בעיקר בהשפעת הצירופים ביניהם, בדומה למה שנמצא בניתוח ניבוי התרומות. תרשים 6.3 (משמאל) מראה כי בעוד הדתיות אינה משפיעה על שיעור ההתנדבות בקרב ערבים, בקרב יהודים, שיעור ההתנדבות גבוה יותר אצל דתיים ומסורתיים מאוד/חרדים בהשוואה לחילוניים ולמסורתיים. שיעור ההתנדבות נמוך יותר בקרב בעלי ההכנסות הגבוהות יותר בשני הלאומים, אך הפרש גדול יותר אצל היהודים (תרשים 6.3 מימין).

6.3 תרשים

שיעור מתנדבים, לפי לאום ודתיות



שיעור מתנדבים, לפי לאום והכנסה



נראה אם כן, שלמשבר התעסוקתי והכלכלי בעקבות מגפת הקורונה הייתה השפעה על ההתנדבות – משקלו של הצירוף לאום והכנסה בניבוי הנכונות להתנדב קפץ משמעותית בשנת 2020 ביחס לשנת 2019 (טבלה 6.4). אמנם, המשבר הכלכלי השפיע על כלל האוכלוסייה, אולם, בקרב ערבים הייתה לו השפעה חריפה יותר, שהפחיתה את שיעורי ההתנדבות בקרבם באופן חד יותר מאשר בקרב יהודים (ראו גם תרשים 5.2 לעיל).

טבלה 6.4 ניבוי רב־משתני של ההסתברות להתנדב

2020			2019			התנדבות
38.7%	Nagelkerke R ²		20.2%	Nagelkerke R ²		
29.0%	Cox & Snell R ²		15.1%	Cox & Snell R ²		
יחס הסיכויים	מובהקות	מקדם	יחס הסיכויים ¹³	מובהקות	מקדם	
0.234	**	-1.453	0.355	**	-1.035	לאום
0.615	**	-0.486	0.741	*	-0.299	דתיות
						השכלה
0.267	**	-1.32	0.471	**	-0.753	הכנסה
1.097	**	0.093	1.118	*	0.112	מגדר
2.737	**	1.007	2.67	**	0.982	לאום × דתיות
4.077	**	1.405	2.354	**	0.856	לאום × הכנסה
						דתיות × הכנסה

ניכר, אם כן, שישנם פערים בשיעורי התרומה וההתנדבות בחברה הישראלית, שמקורם בעיקר בהבדלים כלכליים, לאומיים ודתיים, ובפרט ההשפעה המשולבת של לאום, דתיות ומעמד כלכלי בישראל. פערים אלו הוחרפו אף יותר בעת מגפת הקורונה, ותרמו להעמקת ההבדלים בהתנהגות הפרו־סוציאלית של ישראלים מקבוצות האוכלוסייה השונות.

מחקרים אודות פילנתרופיה של הציבור בישראל שפורסמו עד כה מוגבלים מאוד ביכולתם לתאר את דפוס ההתנהגות הפרו־סוציאלית של ישראלים. זאת משום שהם מצלמים תמונת מצב בנקודת זמן אחת, ומשום שהם מבקשים מהמשיבים להיזכר בהתנהגות שהיא רחוקה מאוד מיום הסקר, עד כדי שנה שלמה. מחקר זה חרג מהנהוג המקובל, וחקר את ההתנהגות הפרו־סוציאלית של יחידים בישראל, יהודים וערבים, בתכיפות שבועית, למשך 22 שבועות, החל בדצמבר 2018 ועד ספטמבר 2020. משך זמן זה מאפשר לבחון את הדינמיקה של תרומות והתנדבות, ולא רק לצלם תמונת מצב רגעית (שיכולה להיות מושפעת מאירועים ספציפיים, ולכן לייצג שלא כראוי את המציאות בימים או שבועות אחרים). בנוסף לכך, תקופה זו הייתה יוצאת דופן משום שאירעו במהלכה כמה אירועים דרמטיים – משבר פוליטי שהוביל לסדרה של בחירות לכנסת, (שלוש מהן נכללו בתקופת המחקר), ומשבר מגפת הקורונה, שהביא עמו גם משבר כלכלי. בדו"ח לעיל התמקדנו בבחינת ההשפעות של משבר מגפת הקורונה, לרבות ההגבלות שהוטלו במהלכו על הציבור, והמשבר הכלכלי והתעסוקתי שנלווה אליו.

הממצאים של שנת 2019 מייצגים את דפוס התרומה וההתנדבות של הציבור הישראלי בימי שגרה (יחסית). ממצאים אלו מראים כי דפוס התרומה וההתנדבות של ישראלים הם יציבים יחסית. אולם מתברר כי ישנם הבדלים משמעותיים בדפוס התרומה וההתנדבות של הציבור, בהתאם למאפיינים סוציו־דמוגרפיים: על בסיס לאום, רמת דתיות, רמת הכנסה ועוד. אלו הם המאפיינים העיקריים המסבירים את ההבדלים בדפוס ההתנהגות הפרו־סוציאלית של הציבור בישראל וכך גם הצירופים ביניהם. ביחס להתנדבות, גם למגדר יש חשיבות מיוחדת: נשים נוטות להתנדב יותר מגברים בכ־10%.

וכיצד הושפעו דפוס ההתנהגות הפרו־סוציאלית של ישראלים ממשבר מגפת הקורונה? **ממצאינו מראים כי משבר מגפת הקורונה הביא לצמצום בהתנהגות הפרו־סוציאלית, במיוחד בשיעורי התרומה הבלתי פורמאלית ובשיעורי ההתנדבות הפורמאלית והבלתי פורמאלית כאחד.** ממצאים אלה מעידים על השפעתן הרבה של הנחיות הריחוק והבידוד מחד, והחשש מהידבקות מאידך, שהגבילו למעשה יציאה מן הבית ומפגש אקראי או מתוכנן עם הזדמנויות לתרומה ולהתנדבות. לעומת זאת, הממצאים מראים כי שיעורי התרומים באופן פורמאלי לארגונים חברתיים וסכומי התרומה לארגונים החברתיים לא נפגעו פגיעה של ממש בתקופת משבר מגפת הקורונה. ייתכן שמאמצי גיוס המשאבים של חלק מהארגונים פיצו על הקשיים שעורר המצב, או שחל מעבר משמעותי לתרומות מקוונות. חשוב לבחון ממצאים אלה, בבוא העת אל מול דיווחיהם של ארגוני החברה האזרחית לרשות התאגידיים אודות פעילות והכנסות בשנת 2020 ולעמת ולאמת בין ממצאי המחקר שלנו לבין דיווחים אלו ולבין הקריאות שהעלו הארגונים ביחס לחשש לפגיעה בהכנסות מתרומות בעת המשבר.

בחינה של הקבוצות הסוציו־דמוגרפיות שהושפעו באופן בולט יותר מאחרות מעלה שההשפעה של משבר מגפת הקורונה ניכרת במיוחד בקרב וותיקים (בני 65 ומעלה) וכן בקרב ערבים, נשים, ואנשים בעלי השכלה לא־אקדמית, שידוע כי שיעורי האבטלה שלהם, בעת משבר מגפת הקורונה היו גבוהים יחסית. ממצא זה מרמז על כך שהשינויים בדפוס התרומה וההתנדבות כרוכים למעשה באיזדאות התעסוקתית שעוררה המגפה ובמשבר הכלכלי שעוררה. נראה כי המשבר הכלכלי־תעסוקתי פגע באופן מהותי בהיקפי התרומה וההתנדבות, והיטה את דפוסיהם. בעוד שמשברים קודמים, מסוגים אחרים (הומניטריים, ביטחוניים) הביאו בדרך כלל לעלייה בפילנתרופיה של הציבור עקב התעוררות של תחושת שייכות לאומית או סולידריות עם הנפגעים, בקורונה כולם היו נפגעים (או נפגעים פוטנציאליים), גם מן המגפה עצמה וגם מהשלכותיה הכלכליות, ולכן אפקט הסולידריות נדחק לטובת התכנסות אל הבית פנימה, גם פיזית וגם סימבולית. תופעה מסתברת זו מעוררת דאגה: החברה הישראלית מתגאה בסולידריות שלה בימי משבר, אך ממצאינו נוצר הרושם שבעת משבר שאין לו נופך לאומי,

שבו גם התורם הפוטנציאלי נמצא בסיכון להיפגע או שכבר נפגע, ושאין בו "אחר" מזוהה שאליו ניתן להושיט יד, סולידריות זו נמצאת בחסר. דפוסים אלו מצטרפים לסממנים אחרים המעידים על ירידה בסולידריות החברתית בישראל בשנים האחרונות, ומאירים את הצורך החיוני לטפל בהקדם בבעיות השונות במרקם החברתי בישראל.

